

דבר מלכות

חידושים וביאורים בהל' מלכים

(פרקים י"א-י"ב)

סימן א

חזרת מלכות בית דוד
ושלימות משפטי התורה

קובץ לימוד בעיון
עם פיענוחים

IT'S
TIME TO
KNOW
SEIZE THE MOMENT. GAIN CLARITY IN THE
REBBE'S TEACHINGS ON MOSHIACH

יוצא לאור על ידי

מבצע לימוד דבר מלכות העולמי

שע"י מרכז 302

פתח דבר

בקשר למבצע הגדול ללמוד השיחות מתוך קונטרס "דבר מלכות" שחילק כ"ק אדמו"ר בידו הקדושה לכאו"א, הננו מוציאים לאור קובצים אלו כדי לעזור ללמוד השיחות בעיון המתאים.

קובץ זה מכיל השיחה הראשונה של הדבר מלכות שנדפסה בלקו"ש חלק י"ח בלק ב' (ע' 271) וכן רמב"ם הל' מלכים פי"א - י"ב עם מקורות היד.

בקובץ זה מופיעה השיחה כמו שהיא בהקונטרס דבר מלכות שחילק כ"ק אדמו"ר, עם הוספות פיענוחים להמ"מ. הפיענוחים וכן הרמב"ם עם מקורות היד נערכו ע"י הרה"ת מ"מ שי' עזאגווי ונדפסו בספר "דבר מלכות - חידושים וביאורים בהלכות מלכים להרמב"ם פרקים י"א-י"ב", המכיל בתוכו אוצר בלום של חידושים וביאורים בהלכות מלכים פרקים י"א-י"ב מלוקט מתוך כל תורתו של כ"ק אדמו"ר. ותודתנו נתונה לו על שהואיל לנהוג בנו טוב עין להדפיסם לכבוד המבצע הנוכחי.

בעז"ה אנו מתכוננים להו"ל קובץ הערות על שיחה זו. ומבקשים שכל אחד שיש לו איזה הערה או ביאור שיואיל בטובו לשלחו לכתובת temimim@tutaltz.com.

מערכת מבצע לימוד דבר מלכות העולמי

שע"י מרכז 302

פי"א א המלך המשיח וכו'. כל זה מבואר מן הכתובים ובדברי רו"ל במדרשים ואגדות:

פרק אחד עשר

[א] המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד לישנה הממשלה הראשונה. ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל. וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם. מקריבין קרבנות. ועושין שמטין ויובלות

מגדל עוז

פי"א א המלך המשיח כו' עד שכל הספרים מלאים מדבר זה. פרק עשרה יוחסין ופרק חלק ובמדרשות: אל יעלה על דעתך שמלך המשיח צריך

מקורות היד

[א] המלך המשיח עתיד לעמוד: ושע' ג, ה - "אחר יִשְׁבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְקִשּׁוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת דָּוִד מֶלֶכָם וּפְתָחוּ אֶל ה' וְאֵל טוֹבוֹ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים". מצודת דוד: "אחר. ר"ל אחר ימים רבים וישבו בני ישראל אל ארצם ואז יבקשו את ה' לשאלו ממנו צרכם כי ישוב וישרה שכינתו ביניהם". ואת דוד מלכם. וגם יבקשו את מלך המשיח הבא מזרע דוד ומעמו יבקשו שאלתם כי הוא ימשול בהם ולא ימלוך בהם עוד מלך ישראל משבט אחר לא כמו מאז שמלך עליהם ירבעם ושאר מלכי אפרים". "ופחדו אל ה'. או פחדו את ה' ואת טובו ר"ל לא יחטאו עוד כי יפחדו את ה' שלא יסיר שכינתו מביניהם ויפחדו את טובו שלא יאבדו השפעת טובתו ודוגמתו ופחדו ורגונו על כל הטובה וגו' (ירמי' לג, ט).". באחרית הימים: "במלכות בית המלך ישראל היא הגאולה העתידה בימי המשיח". עמוס ט, יא - "ביום ההוא אקים את ספת דָוִד הנִפְלֶטֶת וְגִדְרֹתֶיהָ אֶת פְּרִצֵיהֶן וְהִרְסַתִּיו אֲקִים וּבְנֵיתִי פִּימֵי עֹלָם". זכרי' ג, ח - "פִּי הִנְנִי מְבִיא אֶת עֲבָדֵי צִמְח". תרגום יונתן: "אָרִי הָא אַנָּא מִיְתֵי יְתַ עַבְדֵי מִשִּׁיחָא וְיִתְגַּלְיָא".

רש"י: "ובאה הממשלה הראשונה. תבא הממשלה שלימה כולה אל בית דוד בירושלים כאשר היתה בתחילה עד שלא נחלקה ומה היא הממשלה הראשונה הממלכה לבת ירושלים". **בונה המקדש:** זכרי' ו, יב - "וְאֲמַרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר מה אָמַר ה' צְבָאוֹת לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי שָׁמָּה וְשָׁמוֹ וּמִתְחַלְמִיו יֵצֵא וּבְנֵה אֶת הַיֵּהוָה". תרגום יונתן: "וְתֵימַר לֵי לְמִימַר כַּדָּנָן אָמַר ה' צְבָאוֹת לְמִימַר הָא גְּבָרָא מִשִּׁיחָא שְׁמִי עֲתִיד דִּיתְגַּלִּי וְיִתְרְבִי וְיִבְנֵי יְת הַיֵּהוָה דֵּה". ויקרא רבה פ"ט, ו. במדבר רבה פ"ג, ב. שיר השירים רבה פ"ד, לא - "מֶה מְקַיֵּם רַבִּי אֶלְעָזָר לְקַרְיָ דְרַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינְיָא, "עוֹרֵי צַפּוֹן". . . מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁנֶּחֱטָן בְּצַפּוֹן גְּבוּא וְיִבְנֵה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַנֶּחֱטָן בְּדָרוֹם, הַדָּא הוּא דְקָתִיב (ישעי' מא, כה) "הָעִירוֹתַי מִצַּפּוֹן וְאֶת מִצְרַתְּ שְׁמִשׁ". תרגום יונתן ישעי' נג, ה - "וְהוּא [המשיח] יבְּנֵי בֵית מִקְדָּשָׁא". הלכות בית הבחירה - "יש בכללן ג' מצוות עשה, וג' מצוות לא תעשה. וזה הוא פּרֻטָּה (א) לבנות בית המקדש".

מלחמה ויה' במנוחה ובכבוד כי כל הגוים יכבדוהו ויעבדוהו". הושע ב, ב - "וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִחַדּוּ וְשָׁמוּ לְהֵם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאֲרָץ כִּי גָדוֹל יוֹם יוֹרְעָלִי". תרגום יונתן: "וְיִתְקַבְּצוּן בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פְּתָדָא וְיִמְנּוּן לְהוֹן רִישׁ חַד מִן בֵּית דָּוִד וְיִסְקוּן מִן אֲרָעָא גְלוּתְהוֹן, אָרִי רַב יוֹם כְּנִישְׁתְּהוֹן". מיכה ב, יבג - "אִסְףּ אֲאַסְףּ יַעֲקֹב כְּלָף קִבְץ אֶקְבֹץ שְׁאָרֵי יִשְׂרָאֵל יַחַד אֲשִׁימוּן כְּצֹאן בְּצָרָה כְּעֹדֵר בַּחוּץ הַדְּבָרָא תְּהִימְנָה מֵאָדָם: עֲלֵה הַפָּרִיץ לַפְּנִיחַ פְּרָצוּ וְיַעֲזְרוּ שְׂעָר וּצְאוּ בּוֹ וַיַּעֲבֵר מֶלֶכָם לַפְּנִיחָא וְה' בְּרַאשָׁם". תרגום יונתן: "בְּסֹפֵא כְּנִשָּׁא אֶכְנִישְׁכוֹן דְּבֵית יַעֲקֹב מְלַכְכוֹן, קְרַבָּא אַקְרִיב גְלוּתְכוֹן. שְׂאָרָא דְיִשְׂרָאֵל פְּתָדָא אֲשׁוּנוּן, כְּנַזָּא כְּנִזָּא בְּגוֹ חֲטָרָא, כְּעֹדְרָא בְּגוֹ דִּדְרָא תִּמְנוּ מִסְגֵי אֶנְשָׂא. יִסְגּוּן מִשִּׁיזְבִּין כַּד פִּקְדָמְיָתָא וְיִסְק מֶלֶךְ מַדְבָּר בְּרִישִׁיהוֹן וְיִתְרַב עֲלֵי דְבָבָא דְמֵצִיץ לְהוֹן, וְיִכְבֵּשׂ כְּרָכִין תְּקִיפִין קְרוֹי עֲמֵמָא וְיַחֲסֵנּוּן וְיִהֵי מְלִכְיְהוֹן מַדְבָּר בְּרִישִׁיהוֹן וּמִמְדָּא דֵּה בְּסַעְדֵּהוֹן". [- בסוף (הגלות) אאסוף את בני יעקב כולם, קרב אקרב את גלויות שאר ישראל כחדא, אעשנו כצאן בעדר בתוך דיר ששם נמצאים אנשים רבים. יעלו הנושעים בתחילה, ויעלה מלך מנשה בראשם והוא ישבור את בעלי המרביכה המצויקים להם, ויכבוש את הערים החזקות וירשו את העמים, ומלכם ינהיגם בראש דובר ה' בעורתם]. זהר ח"ב ט, ב - "בְּהֵוָה יוֹמָא, מְלָכָא מִשִּׁיחָא שְׂאָרֵי וְיִכְנַשׁ גְלוּתָא, מְסִיפֵי עֲלָמָא עַד סִיפֵי עֲלָמָא, כְּמָה דָּאֵת אָמַר, אִם יְהִי נְדַחַתְּ בִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְגוֹ". שיר השירים רבה פ"ב, יח. ובראשית רבה צח, ט - "אִם פִּן לְמָה מְלָךְ הַמְּשִׁיחַ כָּא וּמָה הוּא כָּא לְעִשׂוֹת, לְכַסֵּךְ גְלוּתֵיהֶן שָׁל יִשְׂרָאֵל". [ראה תרגום יונתן לקמן 'ושב' . . . והביאך ה'"].

בית המקדש קודם לְקַבּוֹץ גְלוּתוֹ. מִנְּא לָן? דְּכַתִּיב בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה', נְדַחֵי יִשְׂרָאֵל יָכַס . . . בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם תְּחִלָּה, וְאַחֲרָיו נְדַחֵי יִשְׂרָאֵל יָכַסֵּם". **ובונה המקדש . . וחוזרים המשפטים:** ישעי' ב, ביג - "וְהִי בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כְּכּוֹן יְהִי הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשָּׂא מִמִּגְבְּעוֹת וְנִהָרוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עִמָּיִם רַבִּים וְאָמְרוּ לָכּוּ וְנִעֲלֶה אֶל הַר ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיָרֵנוּ מְדְרָכֵינוּ וְנִלְכֶה בְּאַרְחֵיהֶן, כִּי מַצְיֹון תִּצָּא תוֹרָה וְדַבַּר ה' מִירוּשָׁלָיִם". [וב"ד הגדול צריכים להיות דוקא בלשכת הגזית]: הל' סנהדרין יד, יא - "אין דנין דני נפשות אלא בפני הבית והוא שיה' בית דין הגדול שם בלשכה שבמקדש שנאמר בזוין ממרא בללתי שמעו אל הכהן וגו' ומפי השמועה למדו שבזמן שיש כהן מקריב על גבי המזבח יש דיני נפשות והוא שיה' בית דין הגדול במקומו". **וחוזרין כל המשפטים** [דיני ממונות ונפשות]: סנהדרין נא, ב - "שלח רבין משמ' דרבי יוסי ברבי חנינא: כך היא הצעה של משנה, לעולם כרבנן. והכי קאמר: כל שהוא למטה ממיתת אבי, ומאי ניהו - נשואה בת ישראל, דאילו נשואה בת ישראל בחתן, הכא במיתת אבי בשריפה. כל שהיא למעלה ממיתת אבי, ומאי ניהו - ארוסה בת ישראל, דאילו ארוסה בת ישראל בעלמא בסקילה. הכא במיתת חמי' בסקילה . . . אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון אמר רב: הלכה כדשלה רבין משמ' דרבי יוסי ברבי חנינא. אמר רב יוסי: הלכתא למשיחא". רש"י: "הלכתא למשיחא. הלכה זו, כשיבאו ימות המשיח אצטריך לנו - שישבו ד' מיתות בית דין למקומן". ישעי' א, כו - "וְאֲשִׁיבָה שִׁפְטֵיךָ כְּבָרָאשְׁנָה וְיַעֲצִיבֶךָ בְּכַתְּחִלָּה, אַחֲרַי כֵּן יִקְרָא לֶךָ עִיר הַצִּדְקָא קְרִי' נְאֻמְנָה". פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין א, ג - "והקב"ה יעד שישונו כמו שנאמר ואשיבה שופטין כבריאותה ויועצוך ככתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק, וזה יה' בלא ספק שכינו הבורא יתברך לבות בני אדם ותרבה זכותם ותשוקתם לשם יתברך ולתורה ונתגל חכמתם לפני

ככל מצותה האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו. או מי שאינו מחכה לביאתו. לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר. אלא בתורה ובמשה רבינו. שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגומר. אם יהיה נדחך בקצה השמים והביאך ה'. ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים. אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים. במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם. ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשיו. ושם הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד. אשורנו ולא קרוב זה

לחם משנה

פי"א א ושם נבא בשני המשיחים וכו'. רש"י ז"ל בפירושו החומש בפרשת בלק פירש דפסוק דרך כוכב מיעקב כלו וכן פסוק והיה אדום

מקורות היד

אראנו ולא עתה זה דוד, אשורנו ולא קרוב זה המלך המשיח. דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם: שמואל ב-ז, א - ויהי פי ישב המלך קביתו וה' הניח לו מסיב מפל איביו. רש"י: "וה' הניח לו. אמר, הרי נתקיים (דברים יב, י) והניח לכם מכל אויביכם וגו'."

מיד בני עשו:

זה ח"ג ריב, ב - וישנאיהו דישראל ותגברון, קדון יתער ריחא דמשיחא עלייהו, וישעיי לאדום תיבא. וכל ארעא דשעיר יוקיד בנורא. קדון קתיב וישראל עושה חיל. הנה הוא דכתיב, והי' אדום וירשה והי' ירשה שעיר אויביו - אויביו דישראל. וכדון, וישראל עושה חיל. [ושונאיהם של ישראל יתגברו, אז יתעורר רוח המשיח עליהם ויכריחם לאדום הרשע, וכל ארץ שעיר ישרא באש. אז כתוב, "וישראל עשה חיל". זהו שכתוב, "והי' אדום וירשה והי' ירשה שעיר איביו", אויביו של ישראל. וזו - "וישראל עשה חיל".]

אראנו .. זה דוד .. והי' ירשה

.. זה המלך המשיח:

בלק כד, יז - "אראנו ולא עתה, אשורנו ולא קרוב. דרך כוכב מיעקב, וקם שכתב מישראל. ומחץ פאתי מואב, וקרןך פל בני שתי: והי' אדום וירשה, והי' ירשה שעיר אויביו, וישראל עושה חיל". מדרש אגדה פ' בלק - "אראנו ולא עתה. אמר אראה מי שיעמוד לשלל מואב, זה דוד בן ישי, שהי' מודדס בחבלים, והשני החבלים הורג והשלישי מחי" (ראה שמואל ב, ח, ב).

אשורנו ולא קרוב.

זה המלך המשיח שעתידין ישראל לשלוט עליהם בימיו, שנאמר אדום ומואב משלוח ידם וגו' (ישעי' יא, יד).

דרך כוכב מיעקב.

לפי שישראל נמשלו לכוכבים, ומהו דרך כוכב, כמה התימר ואתה על במותימו תדרוך (דברים לג, כט). וזה הי' דרך.

אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשהו ויהי טבך והרבה מאבותיך. תרגום יונתן: ויקפיל מימרי ברעא ית תיובתכון ויתתם עליכון ויתוב ויבגוש יתכון מקל עממא דבדר ה' אלקכון ויתכון לתקון: אין יהון מבדריכון בספי שמיא מתמן יבגוש יתכון מימרא דה' אלקכון על דיו דאלהו פהנא וקא ומתמן קרב יתכון על דיו דמלקא משיחא: ועליכון מימרא דה' אלקכון לארעא דירית אבהתכון ויתרה יוטב לכון ויסיגכון ויתיר מן אבהתכון. [ויקבל ה' את תשובתכם וירחם עליכם, וישבו ויאסוף אתכם מכל העמים שפיור ה' אתכם לשם. אם יהא פיזורכם בסוף השמים משם יאסוף אתכם דבר ה' ע"י אליהו הכהן הגדול, ומשם יקרב אתכם ע"י מלך המשיח. ויבא אתכם דבר ה' לארץ שירשו אבותיכם ותירשוה ויטיב לכן וירבכם יותר מאבותיכם].

הדברים המפורשים בתורה,

הם כוללים .. כל הנביאים:

זה ח"ג רכא, א - פמה תקף חילא דשמיא קדישא, תקיפא בכל ארעא, וקמה חביבין מלי דאורייתא, דלית לה מלה זעירא דלא תשכח לה באורייתא, ולית מלה זעירא דאתנא באורייתא, דלא נפקת מפגומי דקודשא בריך הוא. [כמה חזק כח שמו הקדוש החזק בכל הארץ, וכמה חביבים דברי תורה, שאין לך דבר קטן שלא תמצאנו בתורה, ואין דבר קטן בתורה שלא יצא מפיו של הקב"ה].

תענית ט, א - "תיב רבי יוחנן וקא מתמה, אמר: מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא".

[ישב ר' יוחנן ותמה: האם ישנו דבר שכתוב בבניאים (כתובים שאינו רמוז בתורה).]

ושם ניבא בשני המשיחים:

מדרש הגדול בלק כד, זי - "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, מלמד שנתנבא בלעם על שני משיחין, משיח ראשון זה דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ומשיח אחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשו, וכן הוא אומר

ידעו בבואה שמה נעשה ועי"י יאמינו בגאולה העתידה".

סנהדרין צז, א - "תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי עלמא. שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח".

רש"י: "ושני אלפים שנות המשיח. שלאחר שני אלפים תורה הוה דינו שיבא משיח, ותכלה מלכות הרשעה, ויבטל השיעבוד מישראל".

סנהדרין צז, ב - "אלא חכה לו, שנאמר אם יתמהמה חכה לו. שמא תאמר אנו מחכים והוא אינו מחכה? תלמוד לומר לכן יחכה ה' להננכם ולכן ירום לרחמכם. וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב? מדת הדין מעכבת. וכי מאחר שמדת הדין מעכבת, אנו למה מחכים? לקבל שכר שנאמר אשרי כל חוכי לו".

"אמר רבי: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו".

רש"י: "בתשובה. אם כל ישראל חוררין בתשובה יבא, ואם לאו לא יבא". "דיו לאבל שעומד באבלו. דיו להקדוש ברוך הוא שעומד כמה ימים וימינו אהור, כלומר, אם לא יעשו תשובה אינו עומד באבלו כל הימים אלא ודאי קץ לדבר. לישנא אחרת: דיו לאבל, דין לישראל צער גלות, אפילו בלא תשובה נגאלין".

סנהדרין צח, א - "אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי: כתיב בעתה, וכתיב אחישנה? זכו אחישנה. לא זכו בעתה".

"אמר לי [ריב"ל]: לאימת אתי מר? אמר לי [המשיח]: היום!". פירוש המשניות להרמב"ם הקדמה לפ' חלק - "היסוד השנים עשר: ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבא ולא יחשב שיתאחר, אם יתמהמה חכה לו".

ואמר רבי יוחנן

בכמה נביאים:

אמר לי [ריב"ל]: לאימת אתי מר? אמר לי [המשיח]: היום!". פירוש המשניות להרמב"ם הקדמה לפ' חלק - "היסוד השנים עשר: ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבא ולא יחשב שיתאחר, אם יתמהמה חכה לו".

ושב .. והביאך ה':

ניצבים ל, ג-ה - "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מקל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה: אם יהי נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך: והביאך ה' אלקיך

בא המשיח כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא".

מקריבין קרבנות:

זבחים מד, ב ואילך - "תניא. ר' אלעזר אומר משום רבי יוסי הגלילי: פיגל בדבר הנעשה בחוץ, פיגל בדבר הנעשה בפנים - לא פיגל. . . אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רבי: הלכה כרבי אלעזר שאמר משום רבי יוסי. אמר רבא: הלכתא למשיחא".

רש"י: "הלכתא למשיחא. הרי קבע לנו הלכה הצריכה לנו לימות המשיח כשיבנה בית המקדש. ועכשיו לא הוצרכנו לה".

עושין שמיטין ויובלות

[השמיטה דרבנן כשאינן יובל לקמן סימן א' הערה 49, ולכן]:

תורת כהנים ויקרא פרשתא יג, א - "ואם תקריב מנחת פגורים לה'. ר' יהודה אומר עתידיה מנחת פגורים לפסוק ולחזור. וכן הוא אומר ואם יהי היבל לבני ישראל (במדבר לו, ד), עתידי היבל לפסוק ולחזור".

מכילתא דרשב"י שמות כ, כב - "מנחה אבנים, יכול רשות ת"ל תבנה. ומה ת"ל ואם, מלמד שעתידי לפסוק ולחזור. וכן הוא אומר ואם יהי היבל לבני ישראל (במדבר לו, ד) מלמד שעתידי היבל לפסוק ולחזור".

האמורה בתורה: כריש פרשת בהר.

וכל מי שאינו .. מחכה לביאתו:

חבוקק ב, ג - "פי עוד חזון למועד יפח לקץ ולא יבא אם יתמהמה חכה לו פי בא יבא לא יאחר".

מצודת דוד: "כי עוד חזון למועד. כי מלבד החזון של מפלת בבל והכרתת זרעו יש עוד חזון על זמן קבוע, והחזון הזה ידבר על קץ הגאולה שלא יהי אחריו שעבוד. ולא יכזב החזון והוא אף אם יתמהמה זמן רב, עכ"ז אתה ישראל חכה לו ולא תתיאש ממנו, כי בודאי יבוא בזמן הקבוע לא יאחר עוד לעבור את הזמן הקבוע. וכאומר לזאת צויתך לבאר הנבואה של מפלת בבל, למען

ג ואל יעלה על דעתך וכו'. ולענין בן כוזיבא אין ספק שהיה מחלוקת בין החכמים מקצתם לא האמינו שהוא משיח וקצתם האמינו ור"ע מכללם ואפילו אחר ששלחו חכמים אי מורה ודאין או לא לא חזר בו ר"ע שמה לא בא לפניו דין שיהיה צריך לדון ע"י הריחו עד שנהרג אז נתברר לכל שלא היה משיח. ומה שנראה מדברי הראב"ד שישראל הרגוהו לא משמע הכי אלא הגוים הרגוהו ויש לפרש הא דאמרינן בפרק חלק כיון דחזוהו דלא מורה ודאין קטלוהו כלומר רפו ידיהם ממנו ובאו הגוים והרגוהו א"נ אגדות חלוקות הן:

ועיקר הדברים ככה וכו' עד סוף. הכל מקובץ מהמדרשות ומהכתובים ודברים מקובלים מפ"י סופרים ומפ"י ספרים:

מלך המשיח. דרך כוכב מיעקב זה דוד. וקם שבת מישראל זה המלך המשיח. ומחץ פאתי מואב זה דוד. וכן הוא אומר ויך את מואב וימזדם בחבל. וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים. והיה אדום ירשה לדוד. שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגומר. והיה ירשה שעיר אויביו זה המלך המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגומר: [ב] אף בערי מקלט הוא אומר

במה שכתב רבינו אל יעלה בדעתך וכו' עד שנהרג בעונות וכו'. וכתב הראב"ד א"א והלא בן כוזיבא היה אומר וכו'. ודברי הראב"ד אמת והכי איתא בפרק חלק (דף צ"ג): אבל באיכה רבתי בפסוק בלע ה' ולא חמל אומר שנהרג על ידי א"ה וסובר רבינו דהא דאמרו פרק חלק אתיא דלא כשמואל דאמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות ורבינו סובר כשמואל וכמבואר בפרק שאחר זה ולכן כתב סברת המדרש. ומ"מ מה שכתב שר"ע היה נושא כליו. צ"ע היכא מייתי לה:

השגת הראב"ד

* אל יעלה על דעתך וכו'. א"א והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורה ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו:

ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך ויספת לך עוד שלוש ערים וגומר ומעולם לא היה דבר זה. ולא צוה הקדוש ברוך הוא לתוהו. אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראייה שכל הספרים מלאים בדבר זה: [ג] *ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים. אין הדבר כן שהרי רבי עקיבה חכם גדול מחכמי משנה

לחם משנה

מלשון רחיים ואמרו שם שטוענין יסורין ומצות כרחיים ורבה הוא דקאמר דהוא מלשון ריח ומש"ה קאמר דבדקוהו לבן כוזיבא בהכי וכיון דחזוין במדרש דנהרג בן כוזיבא ע"י א"ה למדנו דלית הילכתא כרבה אלא כרבי אלכסנדר ופירוש והריחו הוי מלשון רחיים:

סליקו הלכות שופטים בס"ד

ג ואל יעלה על דעתך וכו'. להשגת הרא"ז ל תירץ הרב כ"מ דמדראינו באיכה רבתי בפסוק בלע ה' ולא חמל דאמרינן התם דנהרג בן כוזיבא על ידי א"ה משמע דאית לן למימר דהא דרבה דאמר בפרק חלק (דף צ"ג): דבדקוהו לבן כוזיבא אי מורה ודאין אתי דלא כהלכתא והיינו כשמואל דאמר אין בין העוה"ז לימות משיחנו אלא שעבוד מלכות בלבד וכו'. ואני אומר תירוצך אחר דשם בפרק חלק א"ר אלכסנדר דוהריחו אינו מלשון ריח אלא

מגדל עוז

ואני אומר מה מקום להשגה זאת והלא כבר כתב ר"מ ז"ל עצמו בזה הפרק שגם החכמים ז"ל היו חלוקים בענינו והוא האמת כי מה שכתב הראב"ד ז"ל הוא בסנהדרין פרק חלק ואנו מפרשים ללאו אינהו קטלוהו כי למה יומת מה עשה ומ"ש ר"מ ז"ל מר' עקיבא הוא באיכה רבתי ובמקומות מהמדרשות וכולם כוונתם לברר ולא נתברר כי אם ע"י ההצלחה כמו שכתב ר"מ ז"ל והוא

לעשות אותות ומופתים ולחדש דברים בעולם או להחיות מתים וכיוצא בדברים אלו שאומרים הטפשים אין הדבר כך שהרי ר' עקיבא חכם גדול היה ומחכמי המשנה היה והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך והוא היה אומר עליו שהיה מלך המשיח ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת: כתב הראב"ד ז"ל והלא בן כוזיבא היה אומר וכו':

מקורות היד

נצבים בכל אדם שם נצבים, ויהי כל אדם עבדים לדוד וישע ה' את דוד בכל אשר הלך.
(כג עובדי' א, כא - ועלו מושיעים פהר ציון לשפט את הר עשו והיתה ליהודה המלוכה).
[ב] אם ירחיב . . שלש ערים:
שופטים יט, ח-ט - "ואם ירחיב ה' א-לקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לנתן לאבותיך: כי תשמור את כל המצוה הזאת לעשותה אשר אנכי מצוה היום לאבהך את ה' א-לקיך וללכת בדרכיו כל הימים ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה".

ותהי מואב לדוד לעבדים נשאי מנחה".
ומשלו מים עד ים:
זכרי' ט, ט-י - "גילי מאד פת ציון הריעי פת ירושלים הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור ועל עיר בן אנתות: והכרתי רכב מאפרים וסוס מירושלים ונכרתה קשת מלחמה ודבר שלום לגוים ומשלו מים עד ים ומנחה עד אפסי ארץ".
רש"י: "הנה מלכך יבוא לך. אי אפשר לפותרו אלא על מלך המשיח שנאמר בו "משלו מים ועד ים", ולא מצינו מושל לישראל כזה בימי בית שני". . . "ומשלו. וממשל שלו". "מים ועד ים. מימא ועד מערבא לסוף העולם". "ומנחה. פרת". (כב שמואל-ב, ח, יד - "וישם פאדום

בהר ציון וגו' (עובדי' א, א).
וקם שבת . . זה מלך המשיח:
זהר חדש פו, ב - "דבר אחר: שבת מישור (תהלים מו, ז) דא מלכא משיחא, דאיקרי שבת לאוכתא חייבי עלמא [- להוכיח את רשעי העולם], הדיא הוא דכתיב (בראשית מט, י) לא יסור שבת מיהודה, וכתיב וקם שבת מישראל. מישור [היינו], והוכיח במישור לעניו ארץ (ישעי' יא, ד). שבת מלכותך (תהילים שם), על דא כתיב, וקם שבת מישראל [- דהיינו המשיח], לאתערא בעלמא [- שיתעורר בעולם]".
(כ שמואל-ב, ב, ב - "ויך את מואב וימזדם בחבל השבב אותם איצה וימזד שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות

וקם שבת מישראל. זה מלך המשיח, שנאמר ויצא חוטר מגוע ישי (ישעי' יא, א).
ומחץ פאתי מואב. כמה דתימר אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם (ישעי' יד, יא).
וקרקר כל בני שת. שיהרוס כל הגוים שהם בני שת, ואין קרקר אלא לשון הריסה, שנאמר מקרקר קיר ושוע אל החר (ישעי' כב, ה).
והי' אדום ירשה. ואותו בימי דוד הי' שנאמר וישם באדום נציבים (שמואל-ב, ח, יד).
והי' ירשה שעיר אויביו. זה הר שעיר שיהי' ירשה לישראל בימות המשיח, שהם אויבים כמה דתימר ועלו מושיעים

היה. והוא היה נושא כליו שלבן כוזיבא המלך. והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח. ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח. עד שנהרג בעוונות. כיון שנהרג נודע שאינו. ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת. ועיקר הדברים ככה הן. שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים. ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן וכל המוסיף או גורע. או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים שלמצות מפשרות. הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס: [ד] ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה

מגדל עוז

קורות הזמנים ודברי הימים שנתחדשו בימי החכמים וענין אותו אשר עמד אחריו הוגד בספרים החיצונים להודיע תחלתו וסופו ושאר ביאורים במקראות הבאים בנבואות כפי הסברות והדעות המקובלות לכל אחד ממנו:

האמת: ועיקר הדברים כו' עד סוף הפרק. הם דברים מקובלים ומקובצים מפסוקי הנביאים ומדרשיהם וההגדות שנתפזרו להם בענין וקבצם הוא ז"ל כגון הענין שבא בו מלך המשיח בקדושתו פרק עשרה יוחסין וענין אותו שזימה להיות משיח פרק נגמר הדין במקצת וגם בספרים החיצונים המספרים

• מקורות היד •

לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת, שנאמר "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, אותו תשמרון לעשות. לא תוסף עליו, ולא תגרע ממנו". ונאמר "והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת". הא למדת שכל דברי תורה מצוין אנו לעשותן עד עולם". הלכות ממרים פ' ב, הל' ט - "מהו זה שהזיהרה תורה" לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו" (ואתחנן ד, ב)? שלא להוסיף על דברי תורה, ולא לגרוע מהן, ולקבוע הדבר לעולם בדבר שהוא מן התורה, בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה.

פירוש המשניות להרמב"ם הקדמה לפקד חלק - "היסוד התשיעי: ההעתיק. והוא כי התורה הזאת מועתקת מאת הבורא הש"י לא מזולתו, ועל"י אין להוסיף וממנה אין לגרוע: לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, שנאמר "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו", וכבר ביארנו ביסוד זה בפתיחת זה החבור.

שגלה פנים בתורה:

הלכות תשובה פ' ג, הל' יא - "העושה עבירות כיד רמה כיהויקים בין שעשה קלות בין שעשה חמורות אין לו חלק לעולם הבא וזהו הנקרא מגלה פנים בתורה מפני שהעיו מצחו וגילה פניו ולא בוש מדברי תורה".

בדאי רשע ואפיקורס:

שם, הל' ח - "שלשה הן הנקראים אפיקורסין: האומר שאין שם נבואה כלל, ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם. והמכחישי נבואתו של משה רבינו. והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם. כל אחד משלשה אלו - הן אפיקורסות".

אגרת תימן פרק ב - "ובאור זה הדבר: שמשא רבינו רבן של כל הנביאים שמענו הדבור המדבר אליו, והאמינו בו ובנבואתו. ואמרנו לו (דברים ה, כד): 'קרב אתה ושמע' וגו'. אמר לנו: שלא נשארה בשמים לדת אחרת, ואין שם תורה אחרת שתבא, שנאמר (שם

יבש תיבש, ועין ימינו כהה תכהה". מיד נלכדה ביתר ונהרג בן כזובה. אתין טענינו ריש' גבי אדריינוס, אמר לון: מאן קטל הדין? אמר לי' חד כותיאי: אנא קטלתי. אמר לי': חמי לי פטומי'. חמי לי' פטומי'. אשכח חכינה כרוכה עליו, אמר: אילולי א-לקא דקטלי, מאן הוה יכיל קטלי? וקרא עליו: אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם -] בא ראשו לפני אדריינוס, אמר להם: מי הרגו? אמר לו כותי א': אני הרגתי. אמר לו: הראה לי את גופי. הראה לו את גופו, ומצא נחש כרוך עליו. אמר אם לא שה' ה' הורגו, מי ה' יכול להורגו?"]

אין חוקי ומשפטי משתנים

.. ולא גורעין מהן:

נצבים כט, כח - "הַנְּסִתָּהּ לְה' אֶ-לֶקִינוּ וְהַנְּגִילָתָנוּ לְנֹלְכֵינֵינוּ עַד עוֹלָם לְעִשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת".

רבינו בחיי: "ושמעתי בשם הרמב"ם ז"ל בפירושו פסוק זה, הנסתרות לה' אלקינו. . ולמדנו הכתוב הזה כי תורתנו קיימת לעולם, לא תבטל בזמן מן הזמנים, ואפילו בזמן המשיח, וקיום תורת משה שזה ככל זמן, בין בזמן הנסתרות שהוא הגלות בין בזמן הנגלות שהיא הגאולה. ומה דרשו ר"ל (דברים טז, א) ימי חיך, העולם הזה, כל ימי חיך להביא לימות המשיח. ועם הפירוש הזה יה' הפסוק מכוון ונקשר עם מה שהזכיר בפירוש למעלה ולמטה".

מלאכי ג, כב - "זְכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֵי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתוֹ בְּחֹרֵב עַל כָּל יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים".

רד"ק: "זכרו תורת משה עבדי. אמר עד שלא יבא יום המשפט זכרו בכל דור דור תורת משה עבדי לעשות ככל הכתוב בה". "אשר צויתי אותו בחורב. כמו שצויתי בחורב לא כדברי האומרים כי לזמן נתנה כמשמעה, ובא המפורש ופירשה רוחנית וזה הפסוק תשובה להם".

הלכות יסודי התורה פ' ט, הל' א - "דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה ועומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה

מן החכמים לא ניטלה. . אמר רבא: תדע דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא משמ' דר' עקיבא בר יוסף כותי". רש"י: "תדע. שלא ניטלה מן החכמים". "משמ' דרבי עקיבא כותי". וליכא למימר בני חד מזולא ניהוה, שהרי ר"ע חכם ממנו הרבה".

הלכות אישות פ' ח, הל' ה - "על מנת שאני חכם אין אומרין כר' עקיבה וחביריו".

נושא כליו. . המלך [המקור להיתר (של ר"ע) - שת"ח ישמש לפניו]: שמואל-א טז, כ-א - "וַיִּקַּח יְשִׁי חָמוֹר לָהֶם וַיָּנֹאד יְיָ וַיִּגְדֵי עֵינָי אֶחָד וַיִּשְׁלַח בְּיַד דָּוִד בְּנֹו אֶל שָׂאֹל וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֶּאֱהָבֵהוּ מֵאֵד וַיְהִי לוֹ נָשָׂא קָלִים".

ה' אומר. . שהוא המלך המשיח: ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. ואיכ"ר פ"ב, ד - "תני ר' שמעון בן יוחי: עקיבה רבי ה' דורש: דרך כוכב מיעקב - דרך כוזבא מיעקב. ר' עקיבה כד הוה חמי בר כוזבה, הוה אמר: דין הוא מלכא משיחא -] ר"ע כשה' רואה את בר כוזבה ה' אומר: זהו מלך המשיח[".

סנהדרין צז, ב. וסדר עולם רבה פ"ל - "ולא כרבי עקיבא שה' דורש: עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ, אלא מלכות ראשון שבעים שנה, מלכות שני' חמשים ושתים, ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה".

שנהרג בעונות:

ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה - "שלש שנים ומחצה עשה אדריינוס מקיף על ביתר, והוה ר' אלעזר המודעי יושב על השק ועל האפר ומתפלל בכל יום. . יהיב לי [בן כוזבא לר' אלעזר] חד כעוט וקטלי" -] בעיטה אחת והרגו, מיד יצאת בת קול ואמרה: "הוי רעי האיליל עזבי בצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו, זרועו יבש תיבש, ועין ימינו כהה תכהה. הרגת את רבי אלעזר המודעי זרועו של כל ישראל ועין ימינם, לפיכך זרועו של אותו האיש

ומעולם לא ה' דבר זה:

מכות ט, ב - "מתני'. להיכן גולין לערי מקלט, לשלש שבעבר הירדן ולשלש שבארץ כנען, שנאמר (שופטים לה, יד) את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען וגו'". ירושלמי מכות פ"ב, ה"ז - "שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן, משבאו לארץ הפרישו עוד שלש, ולעתיד לבוא מפרישין עוד שלש, שנאמר שלש שלש שלש הרי תשע".

הלכות רוצח ושמירת נפש פ' ת, הל' ב - "ושש ערים היו שלש הברידי משה רבינו בעבר הירדן ושלש הברידי יהושע בארץ כנען".

שם, הל' ד - "בימי המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש שנאמר ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה והיון מוסיפין אותן בערי הקניז והקניז והקדמוני שנכרת לאברהם אבינו ברית עליהן ועדיין לא נכבשו ועליהן נאמר בתורה ואם ירחיב ה' א-לקיך את גבולך".

ולא צוה. . לתהו

[אלא לימות המשיח]:

ע"פ ישע"י מה, יט - ". . לא אמרת' לְרַע יַעֲקֹב תַהוּ בְּשֹׁנוּי אֲנִי יְהוָה דִּבְרַ צְדָק מִגִּיד מִיִּשְׂרָאֵל".

[ג] מחדש דברים בעולם:

ראה לקמן פ' יב, הלכה ב.

ואל יעלה על דעתך

.. וכיוצא בדברים אלו:

אגרת תחיית המתים פ"ו - "והוא שאנחנו אמרנו: שהמשיח לא יבוקש ממנו שיעשה מופת שיבקע הים או יחי' מת על צד המופת, מפני שאין מבוקש ממנו מופת אחר שיעדו בו הנביאים אשר התאמתה נבואתם".

חכם גדול. . ה':

בבא בתרא יב, סע"א ואילך - "אמר רבי אבדימי דמן חיפה: מיום שחורב בית המקדש. . אע"פ שניטלה מן הנביאים

בתורה. ועוסק במצות כדוד אביו. כפי תורה שבכתב ושבעל פה. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה. וילחם מלחמות ה'. הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו. וקבץ נדחי ישראל. הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה. והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים והכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים שנאמר ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת

מקורות ה"ד

ובנה . . ויקבץ . . הרי זה משיח ודאי: פסיקתא רבתי פ' לו - "שנו רבתינו: כשעה שמלך המשיח נגלה [דהיינו, הגילוי - הביורד שהוא המשיח, קורה כשהוא] בא ועומד על הגג של בית המקדש, והוא משמיע להם לישראל ואומר להם עונים הגיע זמן גאולתכם [כלומר, שכבר נבנה המקדש והוא מקבץ את ישראל]; ואם אין אתם מאמינים, ראו באורי שזרח עליכם, שנאמר "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך וזח".

ויתקן את העולם כולו:

ישע"ב, ד - "ושפט בין הגוים והוכיח לעמיה רבים ונתתו חרבותם לאיתים ונתיותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". מיכה ד, ג - "ושפט בין עמים רבים והוכיח לגוים עצמים עד רחוק ונתתו חרבותיהם לאיתים ונתיותיהם למזמרות לא ישאו גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".

כי אז . . אחד: צפני"ג, ט.

ברכות נו, ב - "רבי שמעון בן אלעזר אומר: . . מפני שעתידים להתגייר שנאמר אז אהפוך אל עמים שפה ברורה".

ע"ז כד, א - "אמר רבי אליעזר: כולם גרים גרורים הם לעתיד לבא. ומאי קראה, כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקראו כלם בשם ה'. מתקיף לה רב יוסף: ודלאו מעבודת כוכבים הוא דהדרי בהו? אמר לי אביי לעבדו שכם אחד כתיב".

רש"י: "גרורים. מעצמן נגררין להתגייר, אע"פ שאין מקבלין אותן". "מעבודת כוכבים הדרי בהו. כדכתיב לקראו כלם בשם ה'. אבל מרכיבה לא הדרי". "שכם אחד. משמע אין חילוק בעובדיו, ישראל והאומות תהא עבודתן שוה בכל מצותיו".

ומן המשכילים . . עוד עת למועד: דניאל יא, לה. מצודות דוד: "ומן המשכילים. ואז רבים מן החכמים יכשלו בחשבון בעת ישכילו לצרוף בחשבון זמן הגאולה ולדעת ברור הדבר ולבון חשבונו ר"ל יהיו תועים מדרך האמת בחשבון הגאולה". "עד עת קץ. ר"ל וכן מאז בכל דור ודור עד עת הקץ רבים יחשבו ויטעו בה אבל בעת

וילחם מלחמות ה':

תרגום יונתן למיכה ב, יג - "ישק מלך מדבר ברשיהו ויחבר פעלי דפכא דמעיך להו, ויכביש פרכין פקיפין קרוי עממא יחסננן". -] ויעלה מלך מנהיג בראשם והוא ישבור את בעלי המריבה המצויקים להם, ויכבוש את הערים החזקות וירשו את העמים]. הלכות מלכים ומלחמותיהם פ' ד, הל' ט - "ותהי מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק ולשבור דרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה' שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות שנאמר וישפטו מלכנו ויאצו לפנינו ונלחם את מלחמותינו".

ונצח כל האומות שסביביו

[גם עמלק]:

תצא כה, יט - "ויהי בהיגית ה' אל-לקיך לך מלך איכך מסיבך פארץ אשר ה' אל-לקיך נתן לך תחלה לרשתה תמחה את יקר עמלק מתחת השמים לא תשפך".

ובנה מקדש:

[ראה לעיל "בונה המקדש"].

מקדש במקומו:

הלכות בית הבחירה פ', א הל' ג - "כיוון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן. ואין שם בית לדורי הדורות, אלא בירושלים בלבד. ובהר המור"י שבה נאמר "ויאמר דוד: זה הוא בית ה' הא-לקים, וזה מזבח לעולה לישראל". ואומר "זאת מנוחתי עדי עד".

שם פ, ב הל' א - "המזבח מקומו מכוון ביותר. ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר "זה מזבח לעולה לישראל". ובמקדש נעקד יצחק אבינו, שנאמר "ולך לך אל ארץ המור"י". ונאמר בדברי הימים "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המור"י אשר נראה לדוד אביהו, אשר הכין במקום דוד בנגן ארנן היבוס".

זבחים ס, א - "אמר רבה בר בר חנה: אמר רבי יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה. . . ואחד שהעיד להם על מקום המזבח".

וקבץ נדחי ישראל:

[ראה לעיל "מקבץ נדחי ישראל"].

בהגיון תורה:

מדרש תהילים ב, ז - "אספרה אל חק. מסופרים הם בחוקה של תורה וכוונתן של נביאים וכתובים. בחוקה של תורה, (שמות ד, כב) בני בכורי ישראל, בחוקה של נביאים, (ישעי' נב, יג) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא. מה כתיב בתרי', (שם מב, א) הן עבדי אתמך בו. בכתובים, (תהלים ק, א) נאם ה' לאדוני. ה' אמר אלי בני אתה. וכתוב אחר אומר, (דניאל ז, יג) וארו עם ענני שמיא. ה' אמר אלי בני אתה. א"ר יודן, כל הנקמות הללו בחוקן של מלך מלכי המלכים הקב"ה. כל כך למה, שהוא עוסק בתורה". שם קי, א - "וכן הוא אומר למשיח, (ישעי' טז, ה) והוכן בחדס כסא וישב עליו באמת. אמר הקב"ה, הוא ישב ואני אעשה מלחמה, לכן, וישב עליו באמת. ומה עליו לעשות לקרות ולשנות בתורה שנקראת אמת, (משלי כג, כג) אמת קנה ואל תמכור. הוי וישב עליו באמת".

הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו:

עבודה זרה ה, א - "רבי שמאל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הווקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה". ילקוט שמעוני רמז קסה (שמואל-ב כג, א) - "נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הווקם על. מלמד שקבל עליו עול תורה ועול מצות, ומה שכר יש לך מלפני שתקרא משיח אלקי יעקב. אשרי אדם ששם עצמו כשור לעול וכחמור למשאי ויושב והוגה בד"ת בכל יום תמיד".

ויכוף כל ישראל

[תיקון לחטאי החורבן]:

שבת ק"ט, ב - "אמר רב עמרם ברי' דרבי שמעון בר אבא: אמר רבי שמעון בר אבא: אמר רבי חנינא: לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה. שנאמר, הוי שרי' כאילים לא מצאו מרעה. מה איל זה ראשו של זה בצד וזבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה".

ולחזק בדקה:

מלכים-ב יב, ו - "יחזו להם הכהנים איש מאת מפרו והם יתקו את פדך הפית לכל אשר ימצא שם פדך". רש"י: "בדק. בקיעה וסדק החומה".

ל, יב) "לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השממיה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה". והזהירו שלא נוסף ושלא נגרע בתורה זאת, שנאמר (שם יג, א) "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו". וחיבבו בשם הבורא להאמין בתורה הזאת אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות, שכן כתוב (שם טז, כה) "הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. . . וכן אמר לנו משה ע"ה: שהתורה הזאת עומדת לעולם. לפיכך כל נביא שיאמר שהיא לזמן קצוב, יש לנו לדעת מפשט נבואתו - שהוא נביא שקר, שהרי בא להכחיש משה רבינו".

[ד] יעמוד מלך מבית דוד:

ישעי' יא, א - "ויצא חטר מגוץ ישי ונצר משרשי יפרה". שם נט, כ - "ויבא לציון גואל וישבתי פשע בני עמלק נאם ה'".

מצודת דוד: "ובא לציון גואל. אז יבוא הגואל לציון והוא מלך המשיח". "ולשבי פשע ביעקב. ר"ל גם אותם מבני יעקב שיצאו מן הכלל ויושבו מפשעם גם להם יבוא המשיח ויגאלם".

רמ"ל, ל, ט - "ועבדו את ה' אל-לקיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם". שם לג, טו-ז - "במים שהם ובעתה היא אצמיח לך צמח צדקה ויעשה משפט וצדקה פארץ: במים שהם תושע והיה וירושלם תשפון לקטח ויה אשר יקרא לה ה' צדקנו".

תרגום יונתן: "ביומיא האיניו ובעדנא ההיא אקים לך משיח צדקה ויעפיד דין וקשט ויבן פארעא. ביומיא האיניו יתפרקו דבית יהודה וירושלים תשרי לרדפו. ודין שמה דיהו קרו לה יתעבדו לנא זבון מן קנס ה' בנה".

[בימים האלו ובזמן הזה, אקים לך דת משיח הצדק, ויעשה דין וצדק וזכויות בארץ. בימים האלו ישתחררו בית יהודה וירושלים תהי בטוה, וזהו השם שיקראו לה - יעשה לנו זכות מלפני ה' בה].

אגרת תימן פ"ג - "ודבר זה, אחינו, יסוד גדול מיסודי דת אמונת ישראל, והוא: שאי אפשר שלא יעמוד מזרע שלמה איש שיקבץ נפוצותנו ויכבוש חרפתנו וגולותנו, ויגלה הדת האמתית, וישמיד כל מי שימורה דברו".

הוגה בתורה:

פרקי דר' אליעזר פ' לב - "הקל קול יעקב, ביהוד השם. הקל קול יעקב,

קץ כי [עוד] [עת] למועד. אף [ישו הנוצרי ימח שמו וזכרו] (ש)דמה שהיה משיח ונהרג בבית דין כבר נתנבא בו דניאל שנאמר ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכשול גדול מזה? שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל לישראל ומושיעם. ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותם וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם. ולהשפילם ולהחליף התורה. ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה'. אך מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם. כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים [ה] אלו [של ישו הנוצרי] ושלזיה הישמע[א]לי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' (ו)לעבדו שכם אחד. כיצד? כבר נתמלא העולם מדברי המשיח. ומדברי התורה ומדברי המצות. ופשטו דברים אלו באיים רחוקים. ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצות התורה. אלו אומרים מצות אילו אמת היו. וכבר בטלו בזמן הזה. ולא היו נוהגות לדורות. ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם. ואינן כפשוטן. וכבר בא משיח וגלה נסתריהם וכשיעמוד המלך המשיח באמת. יצליח וירום וי[נ]שאו. מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום.

מקורות היד

מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי".

הישמעלי:
אגרת תימן פרק א - "ועמד אחריו משגע ונהג כמנהגו, כלומר, לשנות דתנו, הואיל הולדתו ופחתו בו הפתח. והוסיף עם כל זה כונה אחרת, שרדף אחר המלכות ובקש שישתעבדו לו. והתחדש מה שהוא מפורסם."

כי אז . . שכם אחד:
צפני"ג, ט.
[ראה לעיל "ויתקן את העולם כולו"].

באיים רחוקים ובעמים רבים:
ישעי' סו, יח-ט - וְאֶנְכִי מְשַׁלְּמֵם וּמְחַשְׁבֵתֵיהֶם פְּאֵה לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהַלְשׁוֹת וּכְבֹא וְרָאוּ אֶת קְבוּדִי. וְשָׁמַתִּי בָהֶם אוֹת וּשְׁלָחֹתִי מֵהֶם פְּלִיטִים אֶל הַגּוֹיִם תִּרְשָׁשׁ פּוֹל וְלֹדוּ מִשְׁכֵּי קִשֶׁת תָּבֵל וְיִין הָאֵיִם יִרְחֻקֵם אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ אֶת שְׁמִיעִי וְלֹא רָאוּ אֶת קְבוּדִי וְהִגִּידוּ אֶת קְבוּדִי בְּגוֹיִם."

וירום וינשאו:
ע"ד ל' הפסוק **ישעי' נב, יג** - הִנֵּה יִשְׁפָּל עַבְדִּי יְרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד."

מיד הם כולם חוזרים:
ישעי' ב, כ - בְּיוֹם הַהוּא יִשְׁלַח הַאֲדָם אֶת אֱלֹהֵי כַסְפוֹ וְאֶת אֱלֹהֵי זָהָבוֹ. רד"ק **"ביום ההוא"**. בימות המשיח כשיעשה האל משפט ברשעים."

ששקר נחלו אבותיהם:
ע"ד ל' הפסוק **ירמי' טז, יט** - ה' עָזָי וְמִעֲזָי וּמְנוֹסֵי בְּיוֹם צָרָה, אֱלֹהֵי גוֹיִם וְבָאוּ מַאֲפָסֵי אֶרֶץ וַיֹּאמְרוּ אָנֹכְךָ שָׁקֵר וְנָחַל אָבוֹתֵינוּ, הֲבֵיל וְאִין עָם מוֹעִיל."

ולא עלה להם זכר כל ימי הטריגון הזה".

ובני פריצי . . ונכשלו:
דניאל יא, יד.
מצודות דוד: "ובני פריצי עמך. ר"ל רשעי ישראל". "ינשאו. ירוממו א"ע להעמיד חזון אבל יוכשלו כי ימותו ויאבדו בעבור זה".

אף ישוע . . ונכשלו:
אגרת תימן פרק א - "ותחלת מי שמצא זו הדעת ה' ישוע הנוצרי שחוק עצמות, והוא מישראל. ואף על פי שהי' אביו גוי ואמו ישראלית, והעיקר בידינו - גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, ואמנם נקראו ממזר להפליג בחרפתו. הוא הביא לחשוב שהוא שלוח מהשם לבאר ספקות התורה, ושהוא המשיח היעוד לנו על ידי כל נביא, ופירש התורה פירוש המביא לבטול כל התורה וכל מצותי' והתר כל אוהרותי' לפי מה שכון. והרגישו ישראליים ז"ל לכוננו קודם שיתחזק פרסומו באומה, ועשו בו הראוי לו. וכבר הקדים השם להודיענו זה על ידי דניאל, ואמר: כי ישתדל איש מפריצי ישראל וכופריהם להפסיד התורה, בהתפארו בנבואה. הכניס עצמו בעניינים גדולים, ואמר שהוא משיח, ושהשם יכשילוהו כמו שהכשילו. והוא אמרו **"יבני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו"**."

נתנבא בו דניאל . . ונכשלו:
מגילת המגלה (לר' אברהם בן חייא הנשיא) - "ואמרו שבשנת ג' אלפים תשצ"ג לעולם שהיא שנה אחת לפני הדבוק הזה, נתלה ישו בן פנדירא שחוק עצמות ולשנה אחריו יצאו תלמידיו הפריצים הרעים להטעות את העולם. ואין אתה מוצא בדבוק הזה ולא בדבוק אשר לפניו אות ללידת ישו התלוי הזה מפני שהוא שפל ומאוס בעיני עמו ולא הייתה לו גדולה בעולם כל ימי חייו, אבל אלו הרשעים תלמידיו החיייו את זכרו אחרי מותו כאשר אמר עליהם הפסוק **"ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו"** ולא אמר שהם יעמידו חזון לנפשם אבל ינשאו להעמידו לאיש אחר והם יכשלו בדבר כאשר עשו אלו הרשעים תלמידיו ישו התלוי כי הוא מת בתטאו ובעונו והם נשאו חרפת זדונו וגלו את בושת וקלונו והיתה אחריתם כלם מיתה רעה וקשה כמוהו. ואחרי הכשלם לא הוסיף הכתוב לזכור אותם. וכן לא הי' כח לאנשים הרשעים האלה

אלוה-ה מבלעדי ה':
ל' הפסוק תהילים יח, לב.

אבל מחשבות . . מחשבותיו:
ע"ד ל' הפסוק **ישעי' נה, ח** - כִּי לֹא מִחְשְׁבוֹתַי מִחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכֵי נֶאֱמַר."

הלכות תענית ה, ה - "אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא, והוא שהנביא אמר כי לא מחשבותי

ונהרג בבית דין:
סנהדרין סז, א (מהשמטות הצנזור) - "וכן עשו לבן סטדא בלוד ותלאוהו בערב פסח. בן סטדא בן פנדירא הוא. אמר רב סהדא: בעל סטדא בועל פנדירא בעל פפוס בן יהודה הוא, אלא אמו מרים מגדלא נשי הוא, כדאמרי בפומבדיתא: סטת דא מבעלה".
רש"י: "בעל סטדא. בעל אמו סטדא שמו". "סטת דא. על שם שזינתה קרי לה הכי".

סנהדרין מג, א (מהשמטות הצנזור) - "והתניא, בערב פסח תלאוהו וישו הנוצרי והכרוז יוצא לפניו ארבעים יום ישו הנוצרי יוצא לייסקל על שכישף והסית והדיח את ישראל, כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו זכות. ותלאוהו בערב פסח".

נתנבא בו דניאל . . ונכשלו:
מגילת המגלה (לר' אברהם בן חייא הנשיא) - "ואמרו שבשנת ג' אלפים תשצ"ג לעולם שהיא שנה אחת לפני הדבוק הזה, נתלה ישו בן פנדירא שחוק עצמות ולשנה אחריו יצאו תלמידיו הפריצים הרעים להטעות את העולם. ואין אתה מוצא בדבוק הזה ולא בדבוק אשר לפניו אות ללידת ישו התלוי הזה מפני שהוא שפל ומאוס בעיני עמו ולא הייתה לו גדולה בעולם כל ימי חייו, אבל אלו הרשעים תלמידיו החיייו את זכרו אחרי מותו כאשר אמר עליהם הפסוק **"ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו"** ולא אמר שהם יעמידו חזון לנפשם אבל ינשאו להעמידו לאיש אחר והם יכשלו בדבר כאשר עשו אלו הרשעים תלמידיו ישו התלוי כי הוא מת בתטאו ובעונו והם נשאו חרפת זדונו וגלו את בושת וקלונו והיתה אחריתם כלם מיתה רעה וקשה כמוהו. ואחרי הכשלם לא הוסיף הכתוב לזכור אותם. וכן לא הי' כח לאנשים הרשעים האלה

הקץ יופקחו עיני כל להבין רמזי זמן הגאולה". "כי עוד למועד. כי עוד זמן רב למועד הגאולה ונטיית דעת המחשבים היא לזמן קרוב כי השכל נוטה אחר התאוה והם יתאוו לקרב ולא לרחק ולזה ישו כחשבוני".

ישוע הנוצרי:
סוטה מז, א - "כי אתא, אקלע לההוא אושפיזא. קם קמיייהו ביקרא שפיר, עבדי ל' יקרא טובא. יתיב וקא משתבח: כמה נאה אכסניא זו. א"ל ישו הנוצרי: רבי עיני טרוטות. א"ל: רשע! בכך אתה עוסק? אפיק ארבע מאה שפורי ושמת'. כל יומא אתא לקמ' ולא קבלי'. יומא חד הוה קרי קרית שמע, אתא לקמ', הוה בדעת' לקבולי', אחוי לי' ביד', סבר מדחא דחי לי'. אזל, יקף לבינתא פלחא [- כשהגיע, נקלע לאכסני'. עמד לפניהם בכבוד הראוי, ועשה לו כבוד גדול. ישב (ר') יהושע בן פרחי' ושיבחה: כמה נאה אכסני' זו. אמר לו ישו הנוצרי: רבי, עיני בעלת הבית עגולות. אמר לו: רשע! בזה אתה עוסק? הוציא ארבע מאות שופרות ונידהו. בכל יום בא לפניו, אך לא קיבלו. יום א' ה' קורא קריאת שפורי והגיע לפניו, והי' בדעתו לקבלו, וסימן לו בידו. חשב שהוא דוחא אותו, הלך, יקף לבינה ועבדה]. אמר לי': חזור בך. א"ל: כך מקובלני ממי: כל החוטא ומחטיא את הרבים, אין מספקין בידו לעשות תשובה. דאמר מר: ישו הנוצרי כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל".

שדימה שיהי' משיח:
פיה"ש עבודה זרה פרק א, משנה ג - "ודע שזאת האומה הנוצרית הטועים אחר [אלמטיח (המשיח)] - ישו אפילו שדמותיהם משונות, כולם עובדי עבודה זרה ואידיהן כולם אסורים, וראוי לנהוג עמהם בתורת מה שינהוג עם עובדי עבודה זרה".

פי"ב ב אין בין העוה"ז לימות המשיח וכו'. מימרא דשמואל בפרק חלק דף צ"א:): ואינו בא לא לטמא וכו'. בסוף עדיות איפליגו תנאי אם אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב או לא ופוסק רבינו כחכמים שאומרים שם שאינו בא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם: אמרו חכמים תיפח רוחם של מחשבי קצים. כך אמרו בפרק חלק (דף צ"ז):

פי"ב א אל יעלה על לב וכו'. השיג הראב"ד ז"ל והלא כתוב בתורה והשבתי חיה רעה מן הארץ ע"כ. ואין זו השגה, כמו שאר הכתובים משל גם זה משל על אומה רעה כמו שדרשו על חיה רעה אכלתהו. אבל מה שראוי להאמין בזה שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל כדכתיב לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ, הארץ הידועה, וכן והשבתי חיה רעה מן הארץ, אבל בשאר ארצות עולם כמנהגו נוהג והכתובים הם משל שכן כתוב ולא יש גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד

פרק שנים עשר

[א] *אל יעלה על הלב שבימות המשיח, יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג, וזה שנאמר

השגת הראב"ד * אל יעלה על הלב שבימות המשיח כו' עד משלים. א"א והלא בתורה והשבתי חיה רעה מן הארץ:

בישעיה וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי ירביץ, משל וחיידה. עניין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי אומות העולם, המשולים כזאב ונמר שנאמר זאב ערבות ישדדם נמר שוקד על עריהם, ויחזרו כולם לדת האמת, ולא יגזולו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המותר בנחת כישראל, שנאמר ואריה כבקר יאכל תבן. וכן כל כיוצא באלו הדברים הכתובים בענין המשיח, משלים הם, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאיזה דבר היו משל, ומה ענין רמוז בהן. [ב] אמרו חכמים, אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שעבוד מלכיות בלבד. ויראה מפשוטם של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג, יעמוד נביא לישראל לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו'. ואינו בא לא לטהר הטמא, ולא לטמא הטהור, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות, ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום

מגדל עוז

ז"ל במגלה (בתענית ט'). וע"ש מי איכא מידי בנביאי וכתובי דלא רמיזא בדאורייתא: אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד. בברכות פרק אין עומדין: ויראה מפשוטן כו' עד הגדול והנורא. הנה הוא מפורש שזו היא סברתו: ואינו בא לא לטמא כו' עד בכלל הדברים כמו שביארנו. עיקר ההלכה סוף עדיות ופ' עשרה יוחסין והביאור פי"א ושאר הענינים במדרשות ודברים מכלל דברים אחרים מתבארים ומתבארים אלו מכלל אלו:

פי"ב אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם כו' עד משלים: כתב הראב"ד ז"ל והלא כתוב בתורה והשבתי חיה רעה מן הארץ עכ"ל: ואני אומר אילו באנו להקשות היה לנו להקשות תיפוק לי דהא כתיב ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה ומעתה קרא ומשל טפי למה לי אלא סברות הן ואין משיבין עליהן וכבר כתב ר"מ ז"ל בזה הפרק שאין הדברים מקובלים ולא יודע בירורן עד שיבא במהרה בימינו ומכל מקום במה שהקשה הראב"ד ז"ל יש לומר דחיה רעה משל על אומה רעה וכמו שדרשו ז"ל חיה רעה אכלתהו על אשת אדוניו וכבר הקדים ר"מ ז"ל שכל מה שמפורש בנביאים הכל רמזו בתורה והוא מה שאמרו

מקורות היד

מסיני: שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב, אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרחקין בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע, ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע, כגון אלו, אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב. . וחכמים אומרים: לא לרחק ולא לקרב, אלא לעשות שלום בעולם, שנאמר, הנה אנכי שלח לכם את אלי' הנביא וגו', והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". פירוש המשיחיות להרמב"ם: אמר רבן יוחנן בן זכאי: שהרעות שסירי הם להרחיק אדם פסול ביחסו ששב כשר בזרוע, ולקרב האדם כשר שהורחק מקהל כהונה או מקהל ישראל בזרוע. והמשיל בשתי משפחות שהיו אחת כשרה והשני פסולה, ונתגברו בני ציון עליהם והשיבו הפסולה כשרה והכשרה פסולה. . וחכמים אומרים: אין עושק

העולם הזה לימות המשיח, אלא שיעבוד מלכיות בלבד". נמצא גם בשבת טג, א. שם קנא, ב. פסחים סח, א. סנהדרין צט, א. זהר ח"א קלט, א. דברי הנביאים: ביחזקאל פרקים לח - לט. ובתהילים פרק ב. הנה וגו': מלאכי ג, כג - ,הנה אנכי שלח לכם את אלי' הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא". ואינו בא . . שלום בעולם שנאמר . . על בנים: עדיות פרק ה, משנה ז - , אמר רבי יהושע: מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו, ורבו מרבן, הלכה למשה

ראיתנו גלוי, מאמרם: שימות המשיח אין בו דבר משנוי סדר בראשית". רשעי אומות העולם. . עריהם: ירמי' ה, ו. בראשית רבה פ' צט, ב - ,דא"ר יוחנן: על כן הכם ארי' מיער" - זו בכל, זאב ערבות ישדדם" - זו מדי". יחזרו כולם לדת האמת: ברכות נז, ב - ,רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף בחוץ לארץ צריך לומר כן, מפני שעתידים להתגייר, שנאמר, אז אהפוך אל עמים שפה ברורה". ואריה כבקר יאכל תבן ישעי' יא, ז. [ב] אמרו חכמים . . בלבד: ברכות לד, ב - ,דאמר שמואל: אין בין

פרק שנים עשר

[א] וזה שנאמר בישעי': יא, ו.

משל וחידה:

תרגום ירושלמי (כת"י רומי) לישעי' שם - ,ומבטל רשותהון דמלכותא דמתלין בחיות ברא מן ארעא". אגרת תחית המתים פרק ו - ,וכן הסתפק עליהם אמרנו שמאמר ישעי' וגר זאב עם כבש וגומר שהוא משל. וזה לא אנוהו לבד אמרנוהו, אלא כבר קדמונו להבנת זה הענין אנשי התבונה מן המפרשים, כמו רבי משה גקטיל"א ואבן בלעם ז"ל, וזולתם מן המפרשים. וסוף הדברים יורה עליו, והוא אומר, לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה" . . אבל אנוהו כבר בארנו זה בפירוש בספר מורה הנבוכים. ובחברו בארנו

ג ובני לוי מטהר תחלה וכו'. פ' י' יוחסין (דף ע"א) מימרא דרבי חמא בר חנינא: הרי הוא אומר ויאמר התרשתא וכו'. בתוספתא דפ"ק דכתובות אמרו עד עמוד כהן לאורים ולתומים כאדם שאומר להבירו עד שיבוא משיח: סליקו הלכות שופטים בס"ד

מלחמה ובא"י יתקיים הפשט והמשל, וברוך יודע האמת. וגם רבינו לא אמר אומר שהכתובים הם משל למה שכתב הוא אלא בימי המשיח יודע למה הם רומזים:

ב אמרו חכמים וכו'. שמואל אמרה בס"פ אין עומדין: יעמוד נביא לישראל וכו'. דכתיב לפני בוא

יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות וגו'. ואני סובר שהוא יסמוך סמוכים בא"י כאשר כתבתי בהלכות סנהדרין ע"ש: יש מן החכמים וכו'. כיון שאין דברים אלו לענין הלכה ולא לקיים עיקר מן העיקרים אין ראוי לדקדק בהם וכו' כאשר האריך רבינו אלא אם יתמהמה חכה לו כי בוא יבא לא יאחר והוא יגלה הדברים הנסתרים:

ג בימי מלך המשיח וכו'. פרק עשרה יוחסין אמרינן משפחה שנטמעה נטמעה וא"כ קרא

בעולם, שנאמר והשיב לב אבות על בנים. ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המלך המשיח, יבוא אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם היאך יהיו, עד שיהיו, שדברים סתומים הן אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. ועל כל פנים, אין סידור היות דברים אלו ולא דקדוקיהם, עיקר בדת. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך בדברי מדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בה, ולא ישימם עיקר, שאינן מביאין לא לידי אהבה, ולא לידי יראה. וכן לא יחשב הקיצין. אמרו חכמים, תפוח דעתן של מחשבי קיצין. אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר, כמו שביארנו. [ג] בימי המלך המשיח, כשתתישב מלכותו ויתקבצו אליו כל ישראל, יתיחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו, שנאמר וישב מצרף ומטהר וגו'. ובני לוי מטהר תחלה, ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי, ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל, הרי הוא אומר ויאמר התרשתא להם... עד עמוד כהן לאורים ולתמים. הנה למדת שברוח הקדש מתיחסין המוחזקין ומודיעין המיוחס. ואינו מיחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני, אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות, זה ממזר וזה עבד שהדין הוא שהמשפחה שנטמעה, נטמעה. [ד] לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם כולו, ולא כדי שירדו בגוים, ולא כדי שינשא אותם העמים, ולא כדי לאכל ולשתות ולשמח,

מגדל עוז

בימי המלך המשיח כו' עד שנטמעה נטמעה. פרק עשרה יוחסין וסמין ליה אקרא דוצרפתים כצרוף כסף: לא נתאוו הנביאים עד כמו שביארנו. בהלכות תשובה והביאור פרק ט': סיום ספר שופטים וכו' נשלם חבור מגדל עוז אשר חבר הרב הגדול

• מקורות היד •

ברזלי הגלעדי אשה ויקרא על שמם: אלה בקשו כתבם המתייחסים ולא נמצא ויגאלו מן הכהנה: ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד הכהן לאורים ותמים".

סוטה מח, ב - ,תא שמע, משרב בית המקדש ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים ופסק מלך מבית דוד ואם לחשך אדם לומר. ויאמר התרשתא להם: אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים". אמור לו: כאדם שאומר להבירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד".

שהדין הוא... נטמעה: קידושין עא, א - ,א"ר יצחק: צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, שמשפחה שנטמעה - נטמעה".

כמו שביארנו בהלכות תשובה: פרקים ח"ט.

הקץ ולא בא שוב אינו בא. אלא חכה לו, שנאמר אם יתמהמה חכה לו".

כמו שביארנו: לעיל בפרק יא.

וישב... וגו':

מלאכי ג, ג - ,וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי וזקק אתם כזהב וככסף, והיו לה' מגישי מנחה בצדקה".

[ג] ובני לוי מטהר תחילה:

קידושין ע, ב ואילך - ,אמר רבי חמא בר חנינא: כשהקדוש ברוך הוא מטהר שבטים, שבטו של לוי מטהר תחילה, שנא' ,וישב מצרף ומטהר כסף וטיהר את בני לוי וזיקק אותם כזהב וככסף, והיו לה' מגישי מנחה בצדקה".

ויאמר... ולתומים:

עזרא ב, סגיה - ,ומן הכהנים בני חב' בני הקוץ בני ברזלי אשר לקח מבנות

אתא? כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא, לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים, מפני הטורח". תנא דבי אליהו רבא פ' יח, ד"ה פעם אחת היו - ,אמרתי להם: אותו תינוק בן יוסף ה'. ורמז רמזתי לעולם שאני יורד תחלה לבבל, ואח"כ יבוא בן דוד".

ולפיכך יש להם מחלוקת:

הלכות ממרים פ' א, הל' ג - ,דברי קבלה אין בהן מחלוקת לעולם. וכל דבר שתמצא בו מחלוקת, בידוע שאינו קבלה ממש רבינו".

יש להם מחלוקת בדברים אלו:

בסנהדרין צז, א ואילך.

אמרו חכמים... יחכה ויאמין:

סנהדרין צז, ב - ,א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן: תיפת עצמן של מחשבי קיצין, שהיו אומרים כיון שהגיע את

ביוחסין, כל הנקרא בשמו הכל יתייחס אל האמת והתורה שהיא אב הכל. אבל המתעסקות והרעות הם השנאות שבין בני אדם לפי שהם חנם והוא חומס בשנאתו אותו, והוא אמרם לעשות שלום בעולם".

והשיב לב אבות על בנים: מלאכי ג, כד.

שקודם ביאת משיח יבא אליהו:

עירובין מג, א ואילך - ,תא שמע: הריני נזיר ביום שכן דוד בא - מותר לשתות יין בשבתות ובימים טובים, ואסור לשתות יין כל ימות החול... שאני התם דאמר קרא ,הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא' וגו', והא לא אתא אליהו מאתמול. א"י הכי בחול כל יומא ויומא נמי לישתרי, דהא לא אתא אליהו מאתמול? אלא אמרינן לבית דין הגדול אתא. הכי נמי לימא לבית דין הגדול

אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיזכו לחיי העולם הבא, כמו שבארנו בהלכות תשובה. [ה] ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה, ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים, וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים:

נשלמו הלכות מלכים והחיבור כולו. ברוך שאמר והי' העולם בפרטו ובכללו:

נגמר ספר ארבעה עשר והוא ספר שופטים. הלכותיו חמש, ופרקיו אחד ושמונים.

הלכות סנהדרין ששה ועשרים פרקים. הלכות עדות שנים ועשרים פרקים. הלכות ממרים שבעה פרקים. הלכות אבל ארבעה עשר פרקים. הלכות מלכים שנים עשר פרקים.

כל הלכות הספר בכללו שלשה ושמונים, והפרקים תתקפ"ב.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

יפת תאר שאינה מותרת אלא לחלוצי צבא ואפילו כהן מותר בה. וכלל בה שאין כורתין להם ברית עד שיקבלו עליהם שבע מצות ב"נ. והמקיימן הרי הוא מחסידי אומות העולם: פ"ט נמשך אחר הקודם לו לבאר שבע מצות ב"נ ומהו חייב ועל איזה דרך חייב. וכלל כולן בזה הפרק על הסדר והדברים שיש חילוק בינם לבין ישראל. וחתם הפרק שחייבים להושיב דיינים: פ"י נמשך אחר הקודם לו לבאר דיני שגגות ואונסין שלהם ואם נתגייר ורצה לחזור אין שומעין לו ואם עבר עבירה ונתגייר מה דינו. וכלל בו הדברים האסורים לב"נ אבל אין נהרגין עליהן. ואם דנין אותם בדינינו או בדיניהם: פ"א ביאר בו ענין מלך המשיח וכן הפרק הבא אחריו. ואיחר אותם לפי שהם באחרית הימים. ומ"מ ראוי היה לקבוע אותם בהלכות מלכים והם דברים מחזיקים האמונה וידי עייפי הגלות והוא אחד משלשה עשר עיקרים כמאמר הנביא אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר. וכתב פתאם יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים, במהרה בימינו אמן וכי"ר:

שמואל הנביא. וכלל בו הדברים שהוא זוכה בהם ודינא דמלכותא דינא: פ"ה ביאר בו מלחמת הרשות ומלחמת מצוה והחילוקים אשר ביניהם. ולמחות את זכר עמלק. וכלל בו המקום שאסור לדור בו והוא מצרים וכל גבולה וכלל בה שאסור לצאת מא"י אלא מתוך דוחק גדול ושכר הדר בה וכתב זה אחר מה שכתב ומותר לשכון בכל העולם: פ"ו ביאר בו ענין וקראת אליה לשלום והחילוק שיש בין שבעה עממים לשאר גוים. וצריך שיקבלו עליהם מס ועבדות ושבע מצות בני נח. וכלל בו שלש אגרות ששלח יהושע. ודין עמון ומואב. וענין לא תשחית את עצה. ואיזה אילן מותר לקצוץ ואיזה אסור. וצריך על עיריות של עכו"ם ואפילו בשבת. ומת מצוה קנה מקומו. ומצות יד תהיה לך ויתד תהיה לך שכל זה תלוי במלחמה וכל ישראל מצווין בהם: פ"ז ביאר המצות שהן על כהן משוח מלחמה ומה משמיע את העם ומי משמיעם והדברים אשר משמיע השוטר. והאנשים החוזרים מעורכי המלחמה מה הם עושים. ומצות נקי יהיה לביתו שנה אחת. וכלל בו עונש הירא במלחמה ולא ימס את לבב אחיו: פ"ח ביאר בו חלוצי צבא כמה הם מותרין. ודין אשת

• מקורות היד •

גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר, יהי פסת בר בארץ. ליגלג עליו אותו תלמיד, ואמר: אין כל חדש תחת השמש? אמר ל': בא ואראך דוגמתן בעולם הזה. נפק אחוי ל' כמיהין ופטירות, ואכלי מילת נברא בר קורא.

מצויין כעפר:

מדרש תהילים פרק פז - ,אמר רבי יודן: לעתיד לבוא אדם יש לו שנים ושלושה זהובים חוב על חבירו, והוא אומר לו: נלך אצל מלך המשיח. והם הולכים אצלו. והוא אומר לו: מה אני חייב

שעה ישראל יושבים בהשקט ובטח בעולם, שנאמר (יחזקאל כח, כו), וישבו עלי' לבטח ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח."

ולא קנאה ותחרות:

ברכות יז, א - ,מרגלא בפומיה דרב: לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הבא אין בו . . ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות."

וכל המעדנים מצויין:

שבת ל, ב - ,ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש: עתידה ארץ ישראל שתוציא

ולא מלחמה:

ישעי' ב, ד - ,ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים, וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות. לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה."
שבת סג, א - ,לא יצא האיש, לא בסוף, ולא בקשת, ולא בתרים, ולא באלה, ולא ברומח. ואם יצא - חייב חטאת . . וחכ"א: אינן אלא לגנאי, שנאמר, וכתתו חרבותם לאתים, וחניתותיהם למזמרות. ולא ישא גוי אל גוי חרב, ולא ילמדו עוד מלחמה."
תנחומא תרומה סוף פרק ז - ,ובאותה

[ה] לא יהי' שם לא רעב:

תורת כהנים בחוקותי פרק א, גז - ,ונתנה הארץ יבולה. לא כדרך שהיא עושה עכשיו, אלא כדרך שעושה בימי אדם הראשון . . והשיג לכם דיש את בציר. שתהו עסוקים בדיש עד שיגיע בציר. ובציר ישיג את הזרע. שתהו עסוקים בבציר עד שמגיע הזרע. ואכלתם לחמכם לשובע. אין צ"ל שיהא אדם אוכל הרבה ושבוע, אלא אוכל קימעה - והוא מתברך במעיו, כענין שנאמר, ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך."

• מקורות היד •

לך? שנים ושלשה זהובים? טול מכאן, שהכסף והזהב לפני מלך המשיח הוא כעפר. שנאמר (תהלים קמז, יד), "השם גבולך שלום".

עסק כל העולם

[גם האומות יכולים לקבל כתר תורה]: ספרי קרח יח, כ - "הרי כתר תורה מונח - כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם לומר: אלו הי' כתר מלכות וכתר כהונה מונחים, הייתי זוכה בהן ונטלן. הרי כתר תורה מונח לכל באי העולם, שכל שזוכה בו, מעלה אני עליו כאלו שלשתם מונחים, וזוכה בכלם. וכל מי שאין זוכה בו, מעלה אני עליו כאלו שלשתם מונחים, ולא זכה באחת מהם". לקח טוב ר"פ חקת - "תנן התם: שלשה כתרים הם: כתר תורה וכתר כהונה וכתר

מלכות. וכתר שם טוב עולה על גביהם. כתר כהונה, זכה בו אהרן ובניו ונטלו. כתר מלכות, זכה בו דוד ונטלו. וכתר תורה, מונח - כדי שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם, שכל מי שזוכה בו כאילו זכה בשלשתן, שנא' (משלי ח, טו) "בי מלכים ימלוכו". ואומר (ישעי' סא, ז) "כהני ה' תקראו".

וישיגו... מכסים:

ישעי' יא, ט.

מכילתא בשלח טו, כ - "לדעה. אין דעה אלא רוח הקדש, שנאמר "כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו'". מדרש הנעלם זהר ח"א קכה, ב - "תנן התם: בארבעה פעמים בשעה בכל יום, עדין מנטף על הגן, ויוצא מאותם הטפות נהר גדול המתחלק לארבעה ראשים,

ושמנה וארבעים טפות מנטף בכל יום. רבי בא אמר רב כהנא: . . בכל טפה וטפה היוצאת מעדן, רוח חכמה יוצא עמו. ועל כן אתגזר במתניתין, אית מיא מגדלן חכימין, ואית מיא מגדלן טפשיין, ואינון מיא דמגדלן חכימין, אינון מיא הוו מטפין דעדן. . ומאותו הרוח שהי' יוצא מעדן תמצית כל נביא ונביא, והיינו דכתיב (בראשית ג, ח) "מתהלך בגן לרוח היום". וגזו זה בגן עדן לעתיד לבא. ועל כן אמר הכתוב "כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו', שאותם מים תמיד מגדלים הידיעה בעולם".

שם קל, א - "ולהשיג מה שלא השיג בעולם הזה, הה"ד, כי מלאה הארץ דעה את ה'".

שם קמ, א - "דתנינן: ארבע תקופות וארבע זמנים משונים זו מזו יעברו

הצדיקים לעתיד לבא: האחד, אותו זמן ישגא החכמה בעולם, וישיגו השגה מה שלא השיגו בזה העולם. דתנינן: אמר רבי פנחס: השגת הצדיקים לעתיד לבא יותר ממלאכי השרת, דכתיב "כמים לים מכסים".

ח"ג כג, א - "אמר רבי יהודה: זמין קודשא בריך הוא לגלאה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא, בגין ד, מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", וכתב (ירמי' לא, לג), "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה', כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", אמון כן יהי רצון".

חזרת מלכות בית דוד ושלימות משפטי התורה

לדוד לעבדים¹⁰ וגו'. והי' ירשה שער אויביו¹¹ זה המלך המשיח שנאמר¹² ועלו מושיעים בהר ציון וגו'¹².

והנה ס' היד הרי הוא ספר הלכות – כדברי הרמב"ם בהקדמתו בסופה – (ולא של דרשות על פסוקי התורה וכיו"ב), וצריך להבין: כדי להוכיח את ההלכה ש"כל מי שאינו מאמין בו כו" הוא כופר "בתורה ובמשה רבינו", הי' מספיק אילו הי' כותב רק "אף בפרשת בלעם¹³ נאמר ושם נבא במשיח (האחרון שעומד מבניו) שמושיע את ישראל [באחרונה]¹⁴ ושם הוא אומר¹⁴ אראנו ולא עתה זה דוד. אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח. דרך כוכב מיעקב זה דוד. וקם שבט מישראל זה המלך¹⁵ המשיח. ומחץ פאתי מואב זה דוד. וכן הוא אומר¹⁶ ויך את מואב וימדדם בחבל. וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר בו¹⁷ ומשלו מים עד ים. והי' אדום ירשה זה דוד¹⁸ שנאמר¹⁹ ותהי אדום¹⁰

ולמה לו להאריך בפרטי הראיות¹⁴ שבכתובים אלו

א. כתב הרמב"ם בסוף הל' מלכים¹: "וכל מי שאינו מאמין בו (במשיח) או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר² ושב ה' את שבותך כו'". ולאח"ז ממשיך: "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]³ ושם הוא אומר⁴ אראנו ולא עתה זה דוד. אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח. דרך כוכב מיעקב זה דוד. וקם שבט מישראל זה המלך⁵ המשיח. ומחץ פאתי מואב זה דוד. וכן הוא אומר⁶ ויך את מואב וימדדם בחבל. וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר בו⁷ ומשלו מים עד ים. והי' אדום ירשה זה דוד⁸ שנאמר⁹ ותהי אדום¹⁰

(1) פרק י"א ה"א.

(2) נצבים ל, ג ואילך.

(3) אבל בכת"י הרמב"ם ודפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור (רומי רמ. שונציא רנ. קושטא רסט. ווינציאה רפד. שי – ברגדין). שיא (יושטיניאן) "מיד בני עשו".

"נוסח מלא בלתי מצונזר של פרק זה (פי"א מהל' מלכים) ע"פ כת"י ודפוסים ישנים בצירוף מבוא ושינויי נוסחאות" נדפס* בסוף הרמב"ם דהוצאת פרדס (ירושלים). ושם גם צילומים מכמה כת"י דפרק זה.

(4) בלק כד, ידיח.

(5) כ"ה בדפוסים וכמה כת"י הנ"ל (הערה 3)*.

וי"ל בפשטות השינוי דבענין הא' כתב "זה מלך המשיח" ולאח"ז (שכבר ידוע) כתב "זה המלך המשיח" (ה"א הידיעה (מלפני זה)).

(6) ש"ב ח, ב.

(7) זכרי' ט, י.

(8) בדפוסים ורוב כת"י הנ"ל (הערה 3). "לדוד".

(9) ש"ב שם, ו.

(* והובא לקמן בסוף ספר זה – הערת המו"ל.

(* ובדפוסים שלפנינו גם ב"וקם שבט מישראל" כתב "זה מלך המשיח", ורק בבי' ענינים האחרונים כתב "זה המלך המשיח".

ובבי' כת"י (אוקספורד 591. שטוקהולם – הובאו ברמב"ם הנ"ל הערה 3) בכל הלכה זו "זה מלך". ולאידך, בבי' כת"י אחרים שם (אוקספורד 568, 610) גם באשורנו ולא קרוב כתב "זה המלך המשיח".

(10) בכתוב "ארם". ושם פסוק יד "ויהי כל אדום עבדים לדוד".

ועד"ז בדה"א יח, יג. ובכת"י שטוקהאלם "עבדים לדוד". ולפ"ז כנראה הכוונה לפסוק יד.

(10*) ברוב כת"י ליתא "וגו". וגם מזה משמע קצת שהכוונה לפסוק יד שבש"ב שם, שהמשך הכתוב אין שייך לכאן. משא"כ בפסוק ח שם שממשיך "נושאי המנחה".

(11) בדפוסים שלפנינו "והי' ירשה וגו". אבל כ"ה בדפוסים וכת"י הנ"ל (הערה 3).

(12) עובדי' א, כא.

(12*) ברוב הכת"י הנ"ל נעתק גם המשך הכתוב "לשפוט את הר עשו", ובכת"י (אוקספורד 610) נוסף גם "והיתה גו".

(13) וכלשונו בפיה"מ פרק חלק יסוד הי"ב ומי שהסתפק בו כו' כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים (ועד"ז הוא בתרגום הר"י קאפאח).

(14) כד, יד.

(14*) ובמק"א (סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 750) איתא: לכאורה, כיון שענינו של הרמב"ם הוא פסקי הלכות, "הלכות הלכות", "בלשון ברורה ודרך קצרה" (כלשונו בהקדמתו לספרו) – למה מאריך בראיות (לא רק מפסוק אחד, אלא) מכמה פסוקים, למאי נפק"מ (ומה ניתוסף) ב"הלכה" כשישנו עוד פסוק ועוד פסוק שמדבר בענין זה!?

[ואי אפשר לומר שהרמב"ם מביא ראיות מכמה פסוקים כדי להוסיף בחיזוק האמונה בכיאת המשיח, שהרי, מי שאינו מאמין בבכיאת המשיח הוא כופר.

כי, לכאורה בשביל האמונה בכיאת המשיח – מספיקה אות אחת בתורה, ועאכ"כ פסוק שלם בתורה, ואיך צורך והכרח בכ"כ פסוקים].

חידושים וביאורים בהל' מלכים (פי"א-י"ב)

"ושב ה"א את שבותך" לא נאמר¹⁶ שזה יהי ע"י המשיח¹⁷, לכן מביא גם ראי" מהמפורש בתורה שנבא על מלך המשיח. אבל מה נוגע להראיות (מן התורה) על ביאת המשיח ש"שם נבא" לא רק ב"משיח האחרון" אלא גם בדוד, "משיח הראשון": ובפרט – באריכות לפרש כל פרטי הלשונות בהכתובים, איזה מהם מדברים במלך דוד ואיזה במלך המשיח¹⁸?

לישראל, אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו". וראה שו"ת חת"ס י"ד בסופו (סי' שנו). ושם: והאומר כדעת רבי הלל (שאין משיח לישראל אלא הקב"ה יגאלם) הרי הוא כופר בכלל התורה.

18) ופשיטא שאין לומר שזהו המדרש היחידי שמצא הרמב"ם שמפרש הכתובים האלו על מלך המשיח, ולכן הביאו כצורתו (חצי הכתוב הראשון על דוד וכו') – כי א) פשוט שאעפ"כ אין דרך הרמב"ם להעתיק כל פרטי הדברים שבמדרש, כ"א זה שנוגע לנדו"ד, ב) מציינו במדרש חז"ל שגם חלק הראשון "דרך כוכב מיעקב" מפרשו במשיח (ראה ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. דבר" פ"א, כ. וראה ת"א ותיב"ע עה"פ. ועד"ז מפרש הרמב"ן עה"פ כל הכתובים על משיח. וראה דבריו בספר הגאולה (ע' רסו – בהוצאת שעוועל) מה שהשיג על הראב"ע בפרשת בלק שפירשו על דוד – וראה לח"מ לרמב"ם שם: ואולי הם מדרשים חלוקים – ג) ועוד ועיקר: הרמב"ם כאן אינו בא להביא ראיות ממדרש חז"ל "שכל הספרים מלאים בדבר זה" (יותר מ"בדברי הנביאים" – לשון הרמב"ם שם ה"ב), כ"א מהמפורש בתורה ופשוט הכתובים.

(* ע"ד לשון הרמב"ם הוא בבחי' פרשת בלק עה"פ "על דרך המדרש". ועד"ז הוא במדרש הגדול עה"פ 9. וברמב"ן בספר הגאולה שם (מבלי הראיות של הכתובים). ועד"ז קצת במדרש אגדה (באבער) עה"פ 9. וראה רלב"ג עה"פ 9.

אחרית הימים ולא דבר רחוק מאוד כדי שיאמרו לא עתה ולא קרוב, ולא מצאנו הלשונות האלה רצונו לומר אחרית הימים ולא קרוב רק על הגאולה העתידה כי בה נאמר כי לימים רבים, והנה בנבואה השלישית דיבר על שאול ונפול אגג בידיו והתנשא המלכות ולא הרחיק הזמן באחת מן המלות האלה; והטעם השני כי דוד מלכנו לא קרקר כל בני שת רק נצח אויביו מסביב. וכן ענין הנבואות מורה בעצמו על היות דברינו נכון, בהיות כל אחת מוספת על העתידות. ויתכן היות הנבואה הזאת כוללת שני המשיחים על פי קבלת רבותינו ז"ל, שהם דורשים: אראנו ולא עתה זה דוד, אשורנו ולא קרוב זה משיח; דרך כוכב זה דוד, וקם שבת זה משיח; ומחץ פאתי מואב זה דוד, וקרקר כל בני שת זה משיח.

וראה לח"מ לרמב"ם שם: רש"י ז"ל בפירוש החומש בפרשת בלק פירש דפסוק דרך כוכב מיעקב כולו וכן פסוק והי' אדום ירשה מדבר על דוד, ופסוק וירד מיעקב וכו' איירי במלך משיחנו; ורבינו לא כתב כן. ואולי הם מדרשים חלוקים.

לשון הרמב"ם שם ה"ב: אבל בדברי הנביאים אין צריך ראייה שכל הספרים מלאים בדבר זה.

שוה"ג: וראה רלב"ג עה"פ: דרך כוכב, רמז למלך המשיח שיגלו ויראו פעילותו בקצות הארץ. ולזה המשיחו לכוכב שהוא נגלה ונראה לכל להורות ג"כ על עליונותו ורוממותו, ועוד כמו שמהכוכב יושפעו פעולות רבות בזה העולם כו' כן יושפעו מהמשיח פעולות רבות כו'.

מדובר אודות "שני המשיחים" ועל מי מרמז כל חלק מהכתוב וכו'?

אפילו אם הכוונה היא לפרש בהדיא מאיזה פסוקים מיירי, הרי הי' מספיק אם היה מביא רק (את ההתחלה והסיום) – שזה נאמר בפסוקים "אראנו ולא עתה וגו' והי' ירשה שעיר אויביו גו"¹⁵.

ב. מזה שהרמב"ם מוסיף את הראי' "אף בפרשת בלעם נאמר", אע"פ שכבר הביא לפניו ראי' על עצם הענין "שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה"א את שבותך", משמע (וכמובן מפשטות לשונו) שהכתובים מפרשת בלעם מביא הרמב"ם בעיקר לא (רק) כראי' על עצם ביאת המשיח, גאולת ישראל מהגלות, אלא (גם) ש"נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון שעומד מבניו". שמפני זה הוא מפרט ומפרש את הכתובים, איך מוכח מהם ש"נבא בשני המשיחים".

אבל הא גופא צריך ביאור:

בשלמא מה שמוסיף את הראי' מהכתובים שבפרשת בלעם על עצם הענין דמשיח, י"ל שזהו מפני שבכתוב

15) ראה אגרת תימן פ"ג קרוב לסופו (מהדורת קאפח): כמו שהבטיחנו ה' בתורה באמרו אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב וכו' והי' אדום ירשה.

16) אבל להעיר שלשון הרמב"ם הוא "העידה עליו".

17) להעיר מפרש"י סנהדרין (צט, א) ד"ה "אין להם משיח

הערה 17: וראה שו"ת חת"ס י"ד בסופו (סי' שנו): ופירוש זה מוכרח הוא דאי לאו הכי אדמקשה ליה רב יוסף מעני רוכב על החמור דיש לדחות דקאי על נחמיה כמו שכתב רמב"ן סוף פירוש שיר השירים ולא דחאו מדברי זכריה שיצאו מים חיים מבית ה' וראיה זו כתב הראב"ע סוף זכריה ע"ש אלא על כרחק מזה אין ראייה דודאי גם לר' הלל יש גאולה אלא שאין משיח מלך.

הערה 18: ראה ירושלמי תענית פ"ד ה"ה: תני רבי שמעון בן יוחי: עקיבה רבי היה דורש: דרך כוכב מיעקב – דרך כוכב מיעקב. רבי עקיבה כד הוי חמי בר כוזבה הוה אמר דין הוא מלכא משיחא כו'.

דבר"פ"א ב: אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם! עד מתי משועבדים אנו בידו (של עשו)? אמר להם: עד שיבא אותו היום שכתוב בו: דרך כוכב מיעקב וקם שבת מישראל, כשיצא כוכב מיעקב וישרוף קשו של עשו כו'.

וראה ת"א עה"פ: כד יקום מלכא מיעקב ויתרבא משיחא מישראל כו'.

ותיב"ע עה"פ: כד ימלוך מליך תקיף מדבית יעקב ויתרבי משיחא ושיבט תקיף מישראל כו'.

ספר הגאולה (ע' רסו – בהוצאת שעוועל): ולא הסכמתי בזה עם המפרשים אותו על דוד ע"ה מפני שני טעמים: האחד, כי ידענו שאין מן המתנבא הזה עד דוד רק כארבע מאות שנה ואין אצל הנביאים זה

סימן א: חזרת מלכות בית דוד ושלמות משפטי התורה

ג

ד. בהמשך לזה כותב הרמב"ם, אבל בהלכה בפני עצמה: "אף בערי מקלט הוא אומר²¹ אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים וגו' ומעולם לא הי' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו".

והנה ידוע שגם חלוקת ההלכות שברמב"ם היא בדיוק – וצריך להבין: למה מביא הרמב"ם ראי' זו בהלכה בפני עצמה ולא בהלכה שלפני' ביחד עם שתי הראיות האחרות שמן התורה? ואם מתאים שכל ראי' תהי' כתובה בהלכה בפני עצמה, הו"ל לכתוב גם הראי' מפרשת בלעם בהלכה בפ"ע²¹.

גם: למה מדייק לציין מקור הכתוב ובפרט בלשון "אף בערי מקלט הוא אומר" לא "אף" בפרשת שופטים²², עדמ"ש לפנ"ז "בפרשת בלעם"?

ה. גם צריך להבין דיוק הלשון²³ "בשני המשיחים" מה זה נוגע לכאן ובמה דוקא (רק) דוד נקרא משיח?

(21) שופטים יט, ח"ט.

(21) וראה לקמן בסי' יא.

(22) שהרי בנוגע לערי מקלט ישנה עוד פרשה לפנ"ז (מסעי לה, ט ואילך. וראה גם פ' ואתחנן ד, מא ואילך), שמהלשון "בערי מקלט נאמר" אינו ברור מקומו בתורה (גם אם הי' נאמר "בפרשת ערי מקלט").

(23) עוד יש לדייק בלשון הרמב"ם: א) "בפרשת בלעם", והרי אין דרכו לציין המקור, וכמו שלא כתב בהפסוק שהקדים ושב ה"א, "שהרי נאמר בפרשת אתם נצבים", ב) הלשון "ושם נבא" למאי נפק"מ (ודוחק גדול לומר, כיון שמקדים "פרשת בלעם" צריך לבאר ד"שם נבא").

לכאורה י"ל שהוסיף "ושם נבא", בהתאם למ"שכ לפנ"ז "כופר . . בתורה ובמשה רבינו", ע"ז ש"כופר . . בתורה" כ' "שהרי התורה העידה עליו כו", וע"ז שכופר "במשה רבינו" כ' "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא" (ולא "ואף בלעם נבא" (כבקרית ספר לרמב"ם שם)) וכוונתו לנבואת משה (וכן משמע בפיה"מ אבות (פ"ד מ"ד) "וכן דוד כו' ושיעדו הש"י לנו ע"י משה רבינו והוא הכוכב אשר דרך מיעקב כמו שביארו רז"ל". ולהעיר משל"ה (פרשת בלק שסב, ב) בפ"י הגמ' (ב"ב יד, ב) "משה כתב ספרו ופרשת בלעם". ולהעיר

ג. לכאורה י"ל, שהטעם שהרמב"ם הביא את הראי' גם ע"ז ש"נבא בשני המשיחים", גם ב"משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל כו" – דלכאורה, מה נוגע לאמונה בביאת המשיח שגם דוד נקרא משיח כמו המלך המשיח, עד שעל שניהם אומרים "בשני המשיחים" (בה"א הידיעה) –

הוא מפני שזה נוגע לאמונה בביאת המשיח ומחזק אותה: כשנדע שענין המשיח אינו דבר חדש, כי כבר הי' "משיח הראשון הוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם", זה מוסיף תוקף באמונה שגם לעתיד יבוא משיח שמושיע את ישראל

(ע"ד הוכחת חז"ל¹⁹ על תחיית המתים: "דלא הוו חיי דהוי חיי לא כ"ש");

או באופן אחר, כמ"ש במפרשים²⁰: מכיון שע"ד "שני המשיחים" נאמר באותה נבואה, הרי כשם שנתקיים חלק הנבואה בנוגע ל"משיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם"; כן בודאי תקוים הנבואה ע"ד "משיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]."

אבל מובן שקשה לפרש שזהו כל הטעם: כי בכתובים אלו אין כוונת הרמב"ם (כפשטות לשונו) להביא ראי' והוכחה שמלך המשיח ודאי יבוא, אלא שביאתו כתובה בתורה; ומזה ש"מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו" –

א"כ מה נוגע לכאן ש"נבא בשני המשיחים", גם "במשיח הראשון שהוא דוד", ובפרט – לפרש את (ארבעת) הלשונות הכפולים שבכתובים אלו, שבראשונה הכוונה למשיח הראשון ובשניים – למשיח האחרון?

(19) סנהדרין צא, א.

(20) קרית ספר לרמב"ם הל' מלכים שם. – ע"ד סיום מס' מכות.

הערה 22: מסעי לה, ט ואילך; דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עברים את הירדן ארצה כנען: והקיריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה: והיו לכם הערים למקלט מגאל ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט: והערים אשר נתתן שש ערי מקלט תהיינה לכם.

וראה גם פרשת ואתחנן ד, מא ואילך: אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש: לנס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו מתמול שלשום ונס אל אחת מן הערים האל וחי: את בצר במדבר בארץ המישור לראובני ואת ראמות בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי.

הערה 20: סיום מס' מכות: רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין וכו'. שוב פעם אחת היו עולין לירושלים .. ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק .. אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן ברכיה וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: לכן בגללכם ציון שדה תחרש, בזכריה כתיב: עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים; עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת.

חידושים וביאורים בהל' מלכים (פי"א-י"ב)

ונקרא משיח ה' 25, כמו"כ, לפניו, נמשח שאול²⁶ (בפך²⁴)
וגם הוא נקרא "משיח ה'"²⁷

ואם נחלק שני מושעי ישראל (בראשונה ובאחרונה),
לכאורה מתאים יותר משה רבינו כגואל ראשון ומשיח
כגואל אחרון²⁸.

שניהם מושיעים מגלות, משא"כ – דוד.

ולהעיר שגם בנוגע למדריגתם בנבואה כתב הרמב"ם
שמשיח גדול מכל הנביאים²⁹, או כדבריו בספר היד³⁰
"ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו" משא"כ – דוד³¹.

(25) ש"ב יט, כב. וראה שם כג, א.

(26) ש"א יוד, א. וכי זה הביא הרמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ז)
לענין משיחת מלך. וראה מגילה שם.

(27) ש"א כד, ז. יא. כו, ט. יא. טז. ש"ב א, יד. טז.

(28) להעיר משמור" פ"ב, ד. זח"א רגג, א. שער הפסוקים פ'
ויחי.

(29) באגרת תימן רפ"ד (תרגום הר"י קאפח): שהמשיח נביא
גדול מאד גדול מכל הנביאים אחרי משה רבינו . . מעלותו הרי היא
הרמה בדרגות הנביאים והנכבדת אחרי משה רבינו.

(30) הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(31) ראה מגילה שם ברש"י שהוא נביא וכן סוטה מח, רע"ב.
וקשה מזח"ב קנד, א (וראה ניצוצי זוהר שם). וראה ש' רוה"ק
בתחלתו. ובכ"מ דודו ושלמה (תהלים ומשלי – כתובים – דלא
כסוטה שם) – מל' רוה"ק ולא נבואה נ"ה. ואכ"מ.

כמו"כ ח"ב פמ"ה (המעלה השני) כתב: דוד ושלמה ודניאל הם
מן הסוג הזה ואינם מסוג ישעי' וירמ"י . . דומיהם לפי שאלו . . לא
דברו . . כ"א ברוה"ק.

כפיה"מ אבות (פ"ד מ"ג) "וכן בודד כו' והוא נביא" (להעיר
דשם בא בהמשך "ויש לך ללמוד ממה רבינו כו'"), אבל בפשטות
משם אין רא"י כי אינו מדבר במדרי' ומעלות הנבואה, כ"א ע"ד
ענוה כו' ואינו נוגע החילוקי מדריגות דנבואה ורוה"ק.

בשמונה פרקים (פ"ז): וכן דוד המלך ע"ה נביא אמר כו'. ושם

[שהרי כשם שדוד נמשח בשמן המשחה (בקרן²⁴)

משו"ת חת"ס י"ד שם), היינו שכופר בתורה ובנבואת משה (ונק'
אפיקורוס וכופר) אף שגם תורה היא בכלל נבואת משה** (ראה
רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח**). ועפ"י יתורץ לכא' ג"ז שהביא
הרא"י מערי מקלט בהלכה בפ"ע, כי זוהי רא"י נוספת מסברא
"ומעולם לא הי' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו", ואינו שייך
ל"כופר" . . בתורה ובמשה רבינו". וגם מובן מה שכתב "בערי מקלט
הוא אומר" ולא "בפרשת שופטים נאמר" וכי"ב, להדגיש שאי"ז
שייך לכופר בתורה כו'.

אבל מובן שג"ז דוחק ואכ"מ. וראה לקמן בפנים סי"א.

(24) מגילה יד, א.

(* לכאורה י"ל באו"א (ועפ"ז מובן הצורך להוסיף רא"י זו
"אף בפרשת בלעם" על מש"כ לפניו "שהרי התורה העידה עליו"
– ד' נצבים), שבזה מוכיח שמוכרח להתקיים, כי ההבטחה של
תורה יתכן שלא תתקיים שמא יגרום החטא (ברכות ד, א) משא"כ
בנבואה שהנבואה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר (רמב"ם הל'
יסוה"ת פ"י ה"ד) – ראה גו"א וישלח לב, ח (ובגבורת ה' פ"ז).

אבל נוסף ע"ז שכבר נת"ל (בפנים ס"ג) שהרמב"ם כאן לא בא
להוכיח אמיתת הענין שבוודאי יהי', כ"א איך שהוא כופר בתורה
ובמשה רבינו, וא"כ אין נוגע הענין דנבואה – הרי החילוק בין
ההבטחה דאפשר שתתבטל שמא יגרום החטא לנבואה לטובה כו',
מפרש הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ שהיינו החילוק במה שבין ה'
לנביא עצמו (שבזה א"פ"ל שיגרום החטא) לזה שיאמר ה' להבטיח
לבנ"א טובה בסתם, שבזה א"א שלא תתקיים ההבטחה,

וא"כ מובן שג"ז "שהתורה העידה עליו" בודאי תתקיים.
ועצ"ע. – וראה לקמן סימן ה' ס"ז ובהערות שם.

** ראה פיה"מ פ' חלק יסוד השביעי ויסוד השמיני. ולהעיר
מלשון הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ח ה"ג. שם פ"ט סה"א. ה"ד. ה"ה.
נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 177 ואילך.

*** ברמב"ם שם: "האומר שאין תורה מעם ה' כו' אם אמר משה
אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה", אף שבזה גם מכחיש נבואתו
של משה רבינו, שזהו א' מהשלשה הנק' אפיקורסין (שברמב"ם
לפנ"ז), ומשמע שתלוי במה בא להכחיש, אף שהכופר בתורה בדרך
ממילא מכחיש נבואתו של משה, לא נקרא עי"ז אפיקורוס. ועצ"ע.

הערה 23: ולהעיר משל"ה (פ' בלק שסב, ב): ובזה יהיה מבואר

גם כן מה שאמרו פרק השותפין: משה כתב ספרו ופרשת בלעם, ותימה:
וכי יש אות אחת בתורה שאינו תורה? הלא פרשת בלעם כתובה
בתורה ואם כן מהו זה שאמר כתב ספרו ופרשת בלעם! .. ומקודם
אציע הקדמה קטנה: הגם כי יש ב' דרכים המתנגדים, סטרא דימינא
קודש הוא לה', וסטרא דשמאלה טמא ויקרא, מכל מקום למעלה
מצטרפים יחד בשורש העליון. והענין הוא כמו ב' דרכים המתחלקים
זה לכאן וזה לכאן .. עד שבשרשם נכנס הכל לשורש הקדושה. ומשה
רבינו ע"ה נכנס בדרך הטוב והישר הוא סטרא דימינא .. ובלעם היה
בסטרא דשמאלה, היה קוסם ומנחש .. ומאחר שבהשורש מתאחד,
הי' משה רבינו ע"ה משיג ג"כ מה שהשיג בלעם, אבל בלעם לא השיג
מה שהשיג משה רבינו ע"ה, כי תמיד מתרחק והולך. ובזה יתבאר מה
שאמרו כתב ספרו ופרשת בלעם, שלא תאמר שהגיע למשה רבינו ענין
בלעם מצד כי הקב"ה הגיד לו, והוא כמו שאנו לומדים ספרי הנבואה
מפי רבי ואנחנו יודעים דבריהם .. לא כך, אלא משה רבינו ע"ה השיג

מה שהשיג בלעם בענין נבואה על העתיד לישראל וכל הברכות, זהו
ענין כמו שכתב כל התורה מצד השגת נבואתו, כך ענין פרשת בלעם.
וראויה היתה פרשה זו לומר על ידי משה רבינו בלי אמצעות בלעם,
רק צריך להיות הקטיגור סניגור וכמו שכתבתי.

ראה רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ח: שלשה הן הנקראים
אפיקורסין .. והמכחיש נבואתו של משה רבינו .. שלשה הן הכופרים
בתורה .. האומר שאין התורה מעם ה'...

שוה"ג הא': ברכות ד, א: ר' יעקב בר אידי רמי: כתיב: והנה
אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך, וכתיב: ויירא יעקב מאדו אמר:
שמא יגרום החטא [רש"י: ויירא יעקב – שמא אחר הבטחה חטאתי,
וכתנתי, שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת].

רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"י ה"ד: דברי הפורענות שהנביא אומר
.. אם לא יעמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו .. אבל אם הבטיח על
טובה ואמר שיהי' כך וכך ולא באה הטובה שאמר בידוע שהוא נביא
שקר, שכל דבר טובה שיגזור האל – אפילו על תנאי אינו חוזר...

סימן א: חזרת מלכות בית דוד ושלמות משפטי התורה

ה

מצוות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה. ומיתתו בחנק על שהויד לומר בשם ה' אשר לא צוהו. שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם, ולא איש א-ל ויכזב.

ה"ד: וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה, או שאמר בדין מדיני תורה שה' צוה לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלוני, הרי זה נביא השקר ויחנק אע"פ שעשה אות. שהרי בא להכחיש התורה שאמרה: לא בשמים היא. אבל לפי שעה שומעין לו בכל.

ה"ה: במה דברים אמורים? בשאר מצוות אבל בעבודה זרה אין שומעין לו ואפילו לפי שעה. ואפילו עשה אותות ומופתים גדולים ואמר שה' צוהו שתעבד עבודה זרה היום בלבד או בשעה זו בלבד הרי זה דבר סרה על ה'. ועל זה צוה הכתוב ואמר: ובא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא כי דבר סרה על ה' אלקיכם וגו', שהרי זה בא להכחיש נבואתו של משה. ולפיכך נדע בודאי שהוא נביא שקר וכל שעשה בלאט וכשוף עשה ויחנק.

נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 177 ואילך: ראה במילואים.

הערה 24: מגילה יד, א: ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני בה' רמה קרני ולא רמה פני – דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאלו יהוא שנמשחו בכף לא נמשכה מלכותן.

הערה 25: שמואל ב יט, כב: ויען אבישי בן צרויה ויאמר התחת זאת לא יומת שמעי כי קלל את משיח ה'.

וראה שם כג א: ואלה דברי דוד .. משיח אלקי יעקב גו'.

הערה 26: שמואל א יוד, א: ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקוה ויאמר הלווא כי משחך ה' על נחלתו לנגיד.

הלכות מלכים פ"א ה"ז: כשמעמיד מלך מושחין אותו בשמן המשחה שנאמר: ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקוה.

וראה מגילה שם: ראה לעיל בפענוח להערה 24.

הערה 28: להעיר משמו"ר פ"ב ד: ואמר רבי לוי: אמר לו הקב"ה למשה סימן זה לך, במדבר אתה מניחן ומן המדבר אתה עתיד להחזירן לעתיד לבוא.

זח"א רנא א: ומשה .. פורקנא ביה תליא כו'...

שער הפסוקים פ' ויחי: כבר נרמז בספר הזוהר ברעיא מהימנא ובספר התיקונים כי שילה בגימטריא משה והוא ג"כ משיח בן דוד כו'. והנה משיח בן דוד נאמר בו (ישעי' נב, יג) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד – ירום מאברהם, ונשא מיצחק, וגבה מיעקב, מאד ממושה; ויעניו הוא שמיח בן דוד יזכה אף לבחינת חיה דאבא דצאלות דנקראת בשמה לנשמה מה שלא זכה אלהי אפילו משה, ונמצא כי הרועה הראשון שהוא משה הוא עצמו הרועה האחרון כו'.

הערה 31: ראה מגילה שם: תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה .. ותו ליכא? והכתיב: ויהי איש אחד מן הרמתים צופים – אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל! מיהוה טובא הו, כדנתיא: הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים, אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה.

ברש"י: ותו ליכא – נביאים. נבואה שהוצרכה לדורות – ללמוד תשובה או הוראה, וכל הנך ארבעים ושמונה הוצרכו, ובהלכות גדולות מנויין מסדר עולם אברהם יצחק יעקב משה ואהרן יהושע פנחס .. דוד.

וכן סוטה מח, רע"ב: [מתניתין שם ע"א: משמתו נביאים ראשונים בטלו אורים ותומים] בגמרא: מאן נביאים הראשונים? אמר רב הונא: זה דוד ושמואל ושלמה.

וקשה מוזח"ב קנד א: ...למלכו .. לנבואה .. תרין אלין לא אתמסרו כחדא כבר בעלמא, בר משה מהימנא עילאה דזכה לנבואה ומלכו כחדא, ולא אתייהב לבר נש אחרא תרווייהו כחדא.

ראה גו"א וישלח לב, ה: וקשה על זה מהא דנתיא עד יעבור עמך ה' עד יעבור וכו' ראויים היו ישראל .. אלא שגרם החטא, ואם כן איך יתכן הבטחה שיצאה מפי הקב"ה וישתנה? .. והעיקר הוא כי יש חילוק בין הבטחה ובין נבואה, כי הדבר שלא נאמר אלא לשם הבטחה להבטיח את האדם אין זה נבואה, שלא בא רק להבטיח את הצדיק לעשות עמו טוב, ובדין הוא שתבא לה שינוי מפאת המקבל, כי אחר שלא היתה רק מפני זכות אשר הובטח ואותו המקבל – אפשר שישתנה וישתנה ההבטחה אשר הבטיח אותו הקב"ה. אמנם יבחן הנביא כאשר לא היה מתנבא להבטיח רק שהוא אומר שכך שלחו להתנבאות שיהיה בעתיד, לא להבטיח. ולפיכך רוב דברי הנבואה הם בלשון עבר כאילו כבר נעשה, כלומר שכך נגזרה הגזירה לטובה מאת ה', לא כמו ההבטחה שהוא מבטיח את האדם לעתיד. וכל הבטחה היא אינה רק למקבל הבטחה, וכאשר ישתנה משתנה, לאפוקי נבואה שהוא תולה הדבר בעצמו לא בשום מקבל רק בענין עצמו שכך יהיה. ומפני כי חנניה בן עוזר אמר נבואתו כדכתיב בקרא: הנה שברתי את עול מלך נבוכדנצר כאילו כבר נעשה ואין זו הבטחה, ובדבר הזה אמר לו ירמיה: שמע נא חנניה וגו'. וזה לשונם בביר בפרשה זאת: מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה, פירוש מפני כי בעולם הזה הם ואפשר שישתנה מפאת המקבל, והרי מוכח בדברים אלו דבמקום הבטחה שאני.

בהקדמותו לפי"מ: אבל מה שפחד יעקב אחרי שהבטיחו ה' בטוב באמרו לו והנה אנכי עמך וכו', ומצאנו שפחד פן יספה שנאמר: וירא יעקב מאד וכו', ואמרו חכמים בזה שפחד מחטא חמור שיתחייב עליו השמדה, והוא אמרם: קסבר שמא יגרום החטא; משמע מזה שאפשר שיבטיח ה' טובה ויכריעו העונות ולא יתקיים אותו הטוב. דע שאין זאת אלא במה שבין ה' לנביא, אבל חלילה שיאמר ה' לנביא להבטיח לבני אדם טובה בשן ולא תתקיים אותה הבטחה, לא יתכן דבר זה, לפי שלא היה נשאר לנו במה לאמת את הנבואה, וכבר נתן לנו יסוד בספרו שהנביא יבחן באמתת הבטחותיו כו'.

שוה"ג הב': ראה פיה"מ פרק חלק יסוד השביעי ויסוד השמיני: והיסוד השביעי נבואת משה רבינו. והוא שנאמין שהוא אביהן של כל הנביאים שקדמו לפניו והבאים אחריו, הכל הם למטה ממנו במעלה, והוא בחר ה' מכל המין האנושי, אשר השיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג ושיג כל אדם שנמצא ושימצא. והוא עליו השלום הגיע לתכלית הרוממות מעל האנושיות עד שהשיג המעלה המלאכית ונעשה במעלת המלאכים, לא נשאר לפניו שום מסך שלא קרעו ולא עצר בעדו שום מעצור גופני, ולא נשאר בו שום דבר מן החסרון לא מעט ולא הרבה, והושבתו בו הכוחות הדמיוניים והחושיים בכל השגותיו, ונתבהל כוחו המתעורר, ונשאר שכל בלבד, ועל ענין זה אמרו עליו שהוא מדבר עם ה' בלי אמצעות המלאכים .. והיסוד השמיני הוא תורה מן השמים. והוא, שנאמין שכל התורה הוה הנמצאת בידינו היום הזה היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה אליו כולה מאת ה' הגעה שקורים אותה על דרך ההשאלה: דיבור, ואין יודע איכות אותה ההגעה אלא הוא עליו השלום אשר הגיע אליו.

ולהעיר מלשון הרמב"ם הלכות יסוד"ת פ"ח ה"ג: לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בבירור שאותן האותות בלאט וכשוף דן. לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות, כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה וראינוהו כשומעוהו כמו ששמע הוא: הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה, שאינו שומע דן אלא יודע בודאי שדן עדי שקר: לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך, והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוה שצונו משה היאך נקבל מאות זה שראית להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו.

שם פ"ט סה"א: לפיכך אם יעמוד איש בין מיישראל בין מן האומות ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה, או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממש, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא

חידושים וביאורים בהל' מלכים (פי"א-י"ב)

מוסיפין עליהם כו'. אבל צריך להבין: מה הקשר בין שני הענינים?³⁴

יתירה מזו: בנוגע לנביא כתב הרמב"ם³⁵ ש"כל נביא שיעמוד לנו ויאמר שה' שלחו אינו צריך לעשות אות כאחד מאותות משה רבינו או כאותות אליהו ואלישע שיש בהם שינוי מנהגו של עולם אלא האות שלו שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו שנאמר כו'. הרי שאע"פ שגם שם הוא שולל "אות" . . . שיש בהם שינוי מנהגו של עולם", מ"מ אינו מסיק שם (כבנדוד"ד) "שהתורה הזאת חוקי ומשפטי" לעולם; ולאידך כותב שם שעליו לעשות אות: "שיאמר דברים העתידיים".

ז. בהלכה שלאח"ז בהל' מלכים ממשיך הרמב"ם: ואם³⁶ יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח אם עשה והצליח (ונצח כל האומות שסביביו³⁷) ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי ויתקן³⁷ את העולם כו'.

(34) סיום הלשון שבהלכה שנשמט ע"י הצנזור וכל המוסף כו' רשע ואפיקורס – כנראה הכוונה לאותו האיש. ועפ"ז מובן המשך הלשון בהלכה שלאחרי' ראה בהנסמן בהערה 37. אבל לפי"ז – למה הוצרך לומר גם "ועיקר הדברים" . . . שהתורה כו' מהו'.

(35) הל' יסודי התורה רפ"י.

(36) ביאור הלכה זו ברמב"ם – ראה לקו"ש ח"ח ע' 358, 361-2 בהערות (ולקמן סימן ט).

(37) כ"ה בדפוסים שלפנינו. אבל בכת"י ודפוסים הנ"ל (בהערה 3) בא כאן קטע שנשמט "ואם לא הצליח כו'", והתיבות "ויתקן את

ו. ויובן זה בהקדם בהסברת שני דיוקים בשתי ההלכות שלאח"ז בהל' מלכים שם. בהל' ג' כתב הרמב"ם: ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו³² אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא כו' (כמו שמביא שם הרא"י מבן כוזיבא, ומסיק) ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי ומשפטי³² לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהם ולא גורעין מהן [וכלל³³ המוסף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצותן מפשוטן, הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורס].

מזה שבהמשך ההלכה ע"ד המלך המשיח מסיים הרמב"ם "ועיקר" . . . שהתורה הזאת חוקי ומשפטי" לעולם כו'" משמע לכאורה, שהאומר שמשיח צריך לעשות "אותות או מופתים" או "לחדש דברים בעולם" הרי בזה הוא מוסיף או גורע בתורה, היפך הענין דאין

בא לבאר מאד"ל "אין הנבואה* שורה אלא על חכם גבור ועשיר . . . ואין מתנאי הנביא שיהיו אצלו כל המעלות" ומביא דוגמא משלמה ודוד, אליהו שמואל יעקב.

(32) בדפוסים וכת"י רמב"ם הנ"ל (הערה 3) "שהטפשים אומרים".

(32*) בכמה כת"י (הובאו ברמב"ם הנ"ל הערה 3): אין חוקי ומשפטי משתנים (משתנות).

(33) כ"ה בדפוסים וכת"י הנ"ל (הערה 3) ונשמט בדפוסים שלפנינו.

(* כ"ה בפיה"מ שלפנינו ובתרגום הר"י קאפח. בגמ' שבת צב, א) "אין השכינה שורה". ובנדרים (ל, א) "אין הקב"ה משרה שכניתו".

רבן של כל הנביאים, ודוד המלך ע"ה היתה בו המדריגה הגדולה שיש ברוה"ק כו' ע"ד הנאמר במדריגת נבואה של מרע"ה כו'.

הערה 36: ראה לקו"ש ח"ח ע' 358, 2-361: ראה לקמן סימן ט. הוספה א ח"ג מכתב ב.

הערה 37: וראה שם בסיום לשונו: ואם לא הצליח עד כה או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו, ולא העמידו הקב"ה אלא לנסות בו רבים כו'. אף ישוע הנצרי שדמה שיהי' משיח ונהרג בבית דין כבר נתנבא בו דניאל שנאמר: ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכשול גדול מזה שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל לישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחוק מצותן וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולהשפיל שאריתן כו'. וכל הדברים אלו ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את כל העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר: כי אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד: כיצד. כבר נתמלא העולם מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה, אלו אומרים: מצוות אלו היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נהוגות לדורות, ואלו אומרים: דברים נסתרות יש בהן

וראה ניצוצי זוהר שם: יעויין סוטה מ"ח א' שנקטו נביאים ראשונים דוד ושלמה, ביומא ל"ז א': זכר צדיק לברכה אמר להם נביא לישראל וכו'. ושם נ"ג ב': אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים וכו', ועמש"כ בהגותי לאגרות רבינו אברהם בן הרמב"ם סימן ו', וכן מצינו בר"ה כ"א א': לא קם נביא עוד בישראל כמשה כו' במלכים קם ומנו שלמה, בסוכה נ"ב, א': כבר התנבא עליך דוד אביך, בתרגום ריש שה"ש: שירין ותושבחיך די אמר שלמה נביא וכו'. אמנם במד"ר חוקת פי"ט ג' אמרו: לא מצינו שנתנבא שלמה אלא קרוב לשמונה מאות פסוקים וכו', ר"ל שלא הי' כשאר הנביאים שהיו אומרים לכל דורש מה שבחורין ומה שבסדקים ע' יומא ע"ה א'. ההשראה העליונה שעליהם היתה רק בכתובים שהשאירו לדורות אשר מיד ה' עליהם השכיל. ע' מ"ג ח"ב פמ"ה: מדריגה ב' רוח הקודש ובוזה המין מרוה"ק חיבר דוד תהלים ושלמה משלי קהלת ושה"ש. ועמש"כ במקור חסד לספר חסידים סי' א' אות ד'. ויעויין בזה חדש סוף פרשת תרומה: ההיא נבואה לשעתה, ושם רות (ע"ז א') מרחוק ה' נראה לי כו', וע' רש"י ב"ב ע"ה א' ד"ה אוי לאותה בושח: שהרי יהושע הי' נביא ומלך כמשה, ובב"ר פצ"ח ט"ו: שהיתה המלכות שאולה בידו.

וראה ש' ריה"ק בתחלתו: ואמנם בעלי ריה"ק היה דוד המלך ע"ה רבן של כל בעלי רוח הקודש כמו שהיה מרע"ה בענין הנבואה

סימן א: חזרת מלכות בית דוד ושלמות משפטי התורה

ז

ולהכרית זרעו של עמלק כו' ולבנות בית הבחירה" –
הו"ל לסדר הלכות מלכים הרבה לפניו בספרו³⁹?

וי"ל, במה שהרמב"ם סידר זה בסיום ספרו היד –
ספר "הלכות" – הרי הוא מדגיש ששלמות (וקיום) התורה
וההלכה נעשה בשעה שיש (ענין ה)מלכים⁴⁰. וכפי שזה

יצריך להבין: למה אין הרמב"ם מזכיר כאן (וגם לא
בכל הפרק) את המעלות הגדולות בהן מתארים את המלך
המשיח²⁹, וכמ"ש הרמב"ם בעצמו במ"א בספר היד³⁰:
"בעל חכמה יהי יותר משלמה ונביא גדול הוא קרוב
למשה רבינו" (וכנ"ל סוס"ה).

ח. ויש לומר הביאור בכל זה, בהקדים מה שהרמב"ם
סידר את הל' מלכים (ומלחמותיהם³⁸, או ומלחמות³⁸)
בסיום וסוף ספרו היד – דלכאורה, לפי סדר הזמנים,
כמ"ש הרמב"ם בתחילת הל' מלכים "שלוש מצות נצטוו
ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך כו'

39) בהקדמת הרדב"ז לספר שופטים "לפי שדיניו הלכתא
למשיחא". אבל צ"ע, כי: א) כמה הלכות לכאורה אינן הלכתא
למשיחא (ראה לדוגמא: פ"א ה"ח ואילך שלכא' אינן שייכות
לאחרי ביאת המשיח) ב) מטעם זה גם ספר הח' והט' (ספר עבודה
וקרבנות) היו צ"ל בקירוב עכ"פ ל)סיום ספרו.

[ובנוגע לקרבנות הי' אפ"ל בדוחק, כי לדעת הרמב"ם הל'
ביהב"ח פ"ו הט"ו. וראה שם פ"ב ה"ד] "מקריבין הקרבנות כולן
אע"פ שאין שם בית בנוי". אבל בנוגע לביהמ"ק וכל השייך לזה אין
לתרץ כן (ע"פ ב"ר ספס"ד. ראה מנ"ח מצוה צה). כי הרמב"ם כתב
בהל' מלכים כאן (בריש הפרק ובסופו) דמשיח בונה מקדש (וראה
הקדמתו לפיה"מ בנוגע למס' מדות. הל' ביהב"ח פ"א ה"ד). וידועה
השקו"ט בזה. ואכ"מ].

ואולי י"ל: הרמב"ם בתחלת ספר היד (ב"מנין המצות על סדר
הלכות הרמב"ם) כתב "ספר ארבעה עשר: אכלול בו מצות שהם
מסורין לסנהדרין כו' ודין המלך ומלחמותיו", ומכיון שהל' מלכים
הן "דין המלך כו'" – מצות היחיד, לכן כתבו בסוף ספרו (אף שכמה
הלכות שייכות לכ"א מישראל (ראה הל' מלכים פ"ה ה"ז ואילך)).

40) להעיר משהמ"צ להרמב"ם מ"ע קעג (בתרגום ר' שלמה
אבן איוב (הובא בהוצאת הר"ח העליר)): שצונו למנות עלינו מלך
מישראל שיעמיד אמונתנו. (אבל ראה תרגומו (העליר) ובסהמ"צ
לפנינו והוצאת הר"י קאפח). ובהל' מלכים ספ"ד "ותהי מגמתו

העולם כו'" הן באמצע דבריו שם, "וכל הדברים האלו (של ישוע
הנוצרי) ושל זה הישמעאלי . . . אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח
ולתקן את העולם כולו כו'". וראה שם בסיום לשונו. וראה לקמן
בפנים סעיף טז.

38) זהו השם המלא – כבהקדמת הרמב"ם (ב"מנין המצות על
סדר הלכות הרמב"ם) ובהכותרת בספר שופטים והל' מלכים.

38*) כ"ה בדפוס רומי הנ"ל. ווינציאה רפד. שי. בהכותרת
דספר שופטים והל' מלכים*. ובכת"י התימנים שם. וכן הוא שם
(ובכמה כת"י) בהקדמת הרמב"ם בסופה בההלכות דספר שופטים
והלכות מלכים – ראה רמב"ם ספר המדע (ירושלים תשכ"ד). וש"נ.

* אבל בהקדמת הרמב"ם בסופה (בסידור ההלכות דספר
שופטים וכן בהלכות מלכים) בכל דפוסים הנ"ל "ומלחמותיהם"
(ומלחמותיהן).

זאת ה' כמו שאמר (דברי הימים א כח, יט) הכל בכתב מיד ה' עלי
השכל.

הלכות בית הבחירה פ"א ה"ד: בנין שבנה שלמה כבר מפורש
במלכים. וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו
מפורש ומבואר, ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה
ומעין דברים המפורשים ביחזקאל.

ראה הלכות מלכים פ"ה ה"ז ואילך: ומותר לשכון בכל העולם
חוץ מארץ מצרים .. מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא,
ולכבוש ארצות אחרות, ואין אסור אלא להשתקע שם .. אסור לצאת
מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה
או להציל מיד הגוים ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכון
בחוצה לארץ אסור ..

הערה 40: אבל ראה תרגומו (העליר): שצונו למנות עלינו מלך
מישראל יקבץ כל אומתנו כו'.

ובסהמ"צ לפנינו: שצונו למנות עלינו מלך יקבץ כל אומתנו
וינהיגנו כו'.

והוצאת הר"י קאפח: שנצטוונו למנות עלינו מלך מישראל
שיאחד את דברתנו וינהיג את כולנו כו'.

הערה 41: ראה רמב"ם הלכות מלכים פ"א ה"ח: ראה לעיל
בפענוח להערה 39.

ספ"ד שם: ולמלאות העולם צדק ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם
מלחמות ה', שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמות

ואינן כפשוטן וכבר בא משיח וגילה נסתריהם; וכשיעמוד מלך המשיח
באמת ויצליח וירום וינשא, מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו
אבותיהם ושנביאייהם ואבותיהם הטעום.

הערה 39: והלכות מלכים פ"א ה"ח ואילך: נביא שהעמיד מלך
משאר שבטי ישראל והי' אותו המלך הולך בדרך התורה והמצוה
ונלחם מלחמות ה' הרי זה מלך וכל מצות המלכות נוהגות בו.

וראה שם פ"ב ה"ד: ושלשה נביאים עלו עמם מן הגולה .. ואחד
העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אע"פ שאין שם בית.

על פי בראשית רבה ספס"ד: בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה
מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש הושיבו פפוס ולוליאנוס .. והיו
מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם אזלין אלין כותאי ואמרין
ידיע להוי למלכא דהדין קרתא מרדתא תתבנא .. שלח ואמר להון: או
ישנן יתיה מאתריה או יוספון עליה חמש אמין ...

ראה מנחת חינוך מצוה צה: וגם היום אפשר שאם יתנו המלכות
רשות לבנות בית המקדש מצוה לבנות, כמבואר במדרש בימי ריב"ח
דנתנו רשות והתחילו לבנות, ועיין בס' כפות תמרים שרבינו נתנאל
בעל התוספות רצה לילך להקריב קרבנות בירושלים, אם כן ה"ה
לבנות ביהמ"ק (אף שלדעת הר"מ אינו כן ויבואר במק"א).

וראה הקדמתו לפירוש המשניות בנוגע למסכת מדות: ואחר
תמיד מדות, ואין ענינה אלא סיפור מדת המקדש וצורתו והאיך בנינו,
והתועלת בכך כשיבנה לשמור בו אותה צורה ואותו היחס כי היחס

חידושים וביאורים בהל' מלכים (פי"א-י"ב)

ט. הלכות המשיח הכנים הרמב"ם (בסיום ספרו היד ובסוף הל' מלכים ומלחמותיהם⁴⁵, מכיון שזהו גדרו וענינו של משיח ע"פ הלכה:

הרמב"ם מפרש בפרק יא דהל' מלכים לא רק את הענין דביאת המשיח והחיוב להאמין בו, אלא גם מהו ענינו גדרו ופעולתו ואופן התגלותו, וכתוצאה מזה – מה תוכן החיוב להאמין בו.

זוהי כוונת הרמב"ם בתחלת הפרק: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד"⁴⁶ ליושנה לממשלה⁴⁷ הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושים שמיטין ויובלות ככל מצותה⁴⁸ האמורה בתורה:

אין זה (רק) סיפור מה יעשה המשיח, ומה יהי בימיו, אלא זוהי הלכה: הגדר דמשיח הוא שהוא מחזיר "מלכות

וינציאה רפד. שי – "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח".

(46) כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובכתי" ודפוסים הנ"ל (בהערה 3) "בית דוד".

(47) בכתי" הנ"ל ודפוס רומי וקושטא הנ"ל "הממשלה". ושם ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) מכת"י: בממשלה, ממשלה.

(48) צ"ע "מצותה" – ל' יחיד. וברוב כתי" ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) "מצותן (מצותם) האמורות (האמורה)".

מובן גם בפשטות, ששלמות הקיום של כל מצות והלכות התורה היא כשיש מלך על כל ישראל, שעל ידו מתקיימת מצות מלחמת השם⁴⁹ (להכרית זרעו של עמלק) ומצות "לבנות בית הבחירה", שרק אז שייך קיום כל הלכות ומצות התורה.

בפועל זה נעשה ע"י דוד המלך, שמלך⁴² על כל ישראל (ישראל ויהודה). הוא כבש את א"י, גמר ושלימות דמלחמות (וה' הניח לו מסביב מכל אויביו⁴³); ועל ידו היתה ההתחלה (ההכנה⁴⁴ עכ"פ) של בנין ביהמ"ק בירושלים (ויאמר דוד זהו בית ה' גו'⁴⁵). ובמילא הי' יכול להיות קיום התורה והמצוה בשלימות.

ומחבתו להרים דת האמת כו".

(41) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ח. ספ"ד שם.

(42) ראה רמב"ם שם פ"א ה"ז: כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות כו'. שם ה"ט.

(43) ש"ב ז, א. הובא ברמב"ם ריש הל' מלכים ה"ב.

(44) דה"א כח"כט.

(45) שם כב, א. הביאו הרמב"ם ריש הל' ביהב"ח ה"ג. וראה סוטה ט, סע"א. וראה סמ"ג מ"ע קסג: זמן מצוה זו של בנין ביהב"ח לא הגיעה עד ימי דוד. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 103 ואילך.

(46) להעיר דבהכרתת לפרקים יא ויב דהל' מלכים בדפוס

שנאמר (שמואל-א ח, כ): ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו.

הערה 42: שם ה"ט: מלכי בית דוד הם העומדים לעולם, שנאמר: כסאך יהי נכון עד עולם כו'.

הערה 43: הובא ברמב"ם ריש הלכות מלכים ה"ב: והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר: ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארוזים וגו'.

הערה 44: דה"א כח-כט: ויקהל דוד .. ויאמר .. אני עם לבבי לבנות בית מנוחה לארון ברית ה' .. והכינותי לבנות, והאלוקים אמר לי לא תבנה בית לשמי .. שלמה בנך הוא יבנה ביתי .. ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם .. הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית .. ויאמר דוד .. וככל כוחי הכינותי לבית אלוקי הזהב .. והכסף וגו'. – (וראה שם בארוכה).

הערה 45: הרמב"ם ריש הלכות ביהב"ח ה"ג: כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר: ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעולה לישראל, ואומר: זאת מנוחתי עדי עד.

וראה סוטה ט, סע"א: משה דודר שלא שלטו שונאיהם במעשיהם [רש"י: להיות נהנים מהם]. דוד דכתיב: טבעו בארץ שערי כו'.

וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 301 וסעיף וז' ואילך: די דריי מצות זיינען (בלשון רש"י) "תלויות זו בזו". ד.ה. הגם אז זיי זיינען דריי באזונדערע מצות, איז אבער יעדער מצוה (אויך) א פרט, בריינגט

שלימות אין די אנדערע צוויי: שלימות מצות מינוי מלך ווערט דערגרייכט ווען ס'ווערן אויך אוסגעפירט די מצוות פון להכרית זרעו של עמלק ובנין בית הבחירה, און עד"ז ביי די אנדערע, ביז אז שלימות קיום מצות בנין בית הבחירה איז פארבונדן מיטן קיום המצוות פון מינוי מלך ומלחמת עמלק...

ד.ה. דא איז נישט נאר א סדר אין זמני החיוב קיום המצות מצד די אידן – "נצטוו ישראל" (מצד דעם גברא), נאר דאס איז א פרט אין מינוי מלך: מצד דעם גדר פון מלך דארף זיין מלחמת עמלק ובנין בית הבחירה, און מצד דעם גדר פון בית המקדש, פאדערט זיך אז עס זאל זיין מינוי מלך ומלחמת עמלק.

ואון דעריבער בריינגט דארט דער רמב"ם (אין הלכה ב') די פסוקים "יהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר לו המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארוזים וגו'", די ראי' פון פסוק איז נישט בלויז אויף דעם סדר פון זמן המצות – אויף דערויף וואלט געווען גענוג די (ערשטע) פסוקים וואס די גמרא בריינגט "והניח לכם מכל אויביכם וגו' והי' המקום אשר יבחר ה' גו'" – נאר (בעיקר) אז דאס איז אן ענין וגדר אין (קיום מצות) "מלך" ומלחמת והכרתת עמלק: "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב גו' ויאמר המלך גו'".

כשם ווי די שלימות אין בית המקדש עצמו לדורי דורות איז געווען דער בנין בית עולמים כ"שנבנה המקדש בירושלים, אזוי אויך אין זיינע תנאים וגדרים (אלס הקדמה לזה), מינוי מלך ומלחמת עמלק, אז זייער שלימות האט זיך אויפגעטאן דורך דעם בנין המקדש בירושלים דוקא.

סימן א: חזרת מלכות בית דוד ושלמות משפטי התורה

ט

חסר בשלימות כל ישראל וביהמ"ק – שזהו כללות ענין הגלות – נשלמים ע"י המשיח. וזהו מה שמשיח מחזיר "מלכות דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפטים" – הוא מחזיר שלימות הלכות ומצות התורה.

[וי"ל שזהו גם נפקא מינה להלכה בפועל, לגבי האמונה בו (ובמה צריך להתבטא זה שמחכה לביאתו) כיון שזהו גדר המשיח, צריכה האמונה להיות לא רק שיבוא כדי לגאול את ישראל מהגלות, אלא "מאמין בו" שהוא מחזיר "מלכות דוד ליושנה" . וחוזרין כל המשפטים]⁵⁰.

וי"ד. ע"ז מביא הרמב"ם ראי', מנין שהמשיח יבוא

ובפרש"י שם ד"ה הלכתא) שחוזרין בביאת המשיח (ישע"י א, כו). אבל ראה רדב"ז הל' סנהדרין פי"ד הי"ב "שהוא (משיח) יסמוך ב"ד הגדול". ולהעיר מרמב"ם שם פ"ב ה"ה "מלכי בית דוד כו' יושבין ודנים הם את העם", ולהעיר מקרית ספר הל' מלכים שם "ומחזיר כל המשפטים כמו שהיו קודם". וראה לשון הרמב"ם ספ"ד שם: שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט כו' שנאמר ושפטנו מלכנו כו'. ואכ"מ.

50) ועפ"ז יומתק מש"כ הרמב"ם בפיה"מ פ' חלק בסוף עיקר הי"ב "ומכלל יסוד זה (דביאת המשיח) שאין מלך ישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאיו". ובראש אמנה (לר"י אברבנאל) פ"א (שהעתיק הי"ג עיקרים מ"העתקת הר' שמואל תיבון . . . ראו שנסמוך עלי' כו" כ"לשונו שם רפ"א) הלשון "וכל החולק על מלכות זאת המשפחה".

(***) וראה לקו"ש ח"ט ע' 105 הערה 74. וש"נ.

דוד ליושנה ולממשלה הראשונה" (לא שהוא עומד לפעול ענין חדש), שבפועל נעשה כן ע"ז שהוא "יבונה מקדש ומקבץ נדחי ישראל" (וממילא באים למטרתה של ביאת המשיח ולמכוון בה) "וחוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה". שזה קשור עם קבוץ נדחי ישראל כשכל ישראל יושבים על אדמתם⁴⁹.

היינו שכל הענינים שחסרו בקיום תומ"צ מפני שהי'

49) ראה קרית ספר לרמב"ם שם [ושם הביא הכתוב הנאמר ביובל, אבל מוכח מכאן דהרמב"ם ס"ל דגם שמיטין "ככל מצותה האמורה בתורה" תלוי ב"מקבץ נדחי ישראל". וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל ספ"ב. וכידועה השק"ט בזה. ואכ"מ].

והנה לפ"ז "מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות" הם תוצאה מב' הענינים שכ' לפניו: "יבונה המקדש (ובמילא "מקריבין קרבנות") ומקבץ נדחי ישראל" (ובמילא "עושין שמיטין ויובלות כו").

ואולי מש"כ "חוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם" הוא מענין הא' שכתב "להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה". אבל צ"ע השייכות, שהרי לכאורה הכוונה ב"כל המשפטים" היינו התלויים בסנהדרין* – ד' מיתות ועוד (ראה סנהדרין נא, ב.

(* להעיר שבא' מכת"י (אוקספורד 591) שהובא ברמב"ם הנ"ל (הערה 3) "מקודם שהיו מקריבין". ולפ"ז הרי זה פירוש "וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם (שהוא בזה ש) מקריבין קרבנות ועושין שמיטין כו", ולא ענין בפ"ע. ואולי כ"ה הפירוש גם לפי הגירסא שבדפוסים ורוב הכת"י "מקריבין קרבנות" (בלי וא"ו). ובב' כת"י (ברמב"ם הנ"ל שם) "ומקריבין" (בוא"ו). וכ"ה בקרית ספר שם.

הערה 49: ראה קרית ספר לרמב"ם שם: המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל ומחזיר כל המשפטים כמו שהיו קודם ומקריבין קרבנות ועושים שמיטין ויובלים שהם תלויין בישיבת כל ישראל על אדמתם כדכתיב יובל היא לכל יושביה.

וראה רמב"ם הלכות שמיטה ויובל ספ"ב: וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית בעת שיכנסו לארץ יתחילו למנות שמיטין ויובלות.

ראה סנהדרין נא, ב. ובפרש"י שם ד"ה הלכתא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב הלכה כדש"ל רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא. אמר רב יוסף הלכתא למשיחא. רש"י: הלכתא למשיחא – הלכה זו כשיבואו ימות המשיח אצטריך לנו שישבו ד' מיתות בית דין למקומן.

ישע"י א, כו: ואשיבה שופטין כבראשונה ויועצין כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה.

אבל ראה רדב"ז הלכות סנהדרין פי"ד הי"ב: וברמב"ם שם: בית דין הגדול .. וקבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדשו. ברדב"ז: אמרו רז"ל שעתיד המשיח ליגלות תחילה בגליל. ואפשר שהוא יסמוך בית דין הגדול שם בטבריא שהיא סמוכה לגליל כו'.

בשוה"ג: וראה לקוטי שיחות ח"ט ע' 105 הערה 74. וש"נ: שזה

1) אין להכריח דהרמב"ם ס"ל דש"ס דידן לא ס"ל דמשיח יתגלה ויטתר אח"כ (וכן - שביד החוקה חור בו ממש"כ בפיה"מ ד"ואשיבה שופטין" קודם לביאת משיח) - וע"ד ראייתו (הל' מלכים פ"א ג') ואל יעלה על דעתך כו' שהרי רע"ק בו' אומר עליו (על בן כחיבא) שהוא המלך המשיח.

- כי בן כחיבא נסתתר משך זמן (במערות) במשך מלחמתו, כן היה בזמנו ב"ד סמוכין וכו' - בנוגע לביאת אליהו - ראה הלכות מלכים פ"ב, ב.

חידושים וביאורים בהל' מלכים (פי"א-י"ב)

›

יתאפשר "לעסוק בתורה ובמצות כהוגן"⁵³ יהיו פנויין בתורה וחכמתה ולא יהי' להם נוגש ומבטל"⁵⁴ (וכמו שהרמב"ם⁵⁵ מאריך בזה)⁵⁶.

יא. עפ"ז מובן הקדמת הרמב"ם "וכל מי שאינו מאמין בו או שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו. שהרי התורה העידה עליו כו" (ומביא על זה את הכתוב "ושב ה"א גו" ואח"כ "אף בפרשת בלעם"):

דלכאורה מה חשוב כ"כ בקשר להל' משיח, להדגיש כי "לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה

ויחזיר את שלימות התורה "להחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחזרין כל המשפטים" – "שהרי התורה העידה עליו".

שבראיות אלו יש שני פרטים: שנאמר ושב ה"א . . . וקבצך גו' – מזה אנו יודעים שיהי' קבוץ נדחי ישראל, שזהו מצב המאפשר שיהיו "מלכות דוד . . . כל המשפטים"⁵¹, הקיום דהלכות ומצוות התורה שנתבטל ע"י גלות ישראל.

"אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל (באחרונה)": מזה אנו יודעים שזה שיהי' ע"י המשיח, וענינו של המשיח, הוא "להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה" – הוא "משיח האחרון" של הראשונה – "משיח הראשון שהוא דוד"⁵².

"ושם הוא אומר" שכל הפרטים שהיו "במשיח הראשון – דוד" יהיו גם ב"משיח האחרון" זה מלך המשיח. החל מהתחלת התגלותו וממשלתו עד לשלימות של "ומחץ פאתי מואב" שדוגמתו במשיח "וקרקר כל בני שת" וכן "והי' אדום ירשה זה דוד", "והי' ירשה שעיר אויביו זה המלך המשיח",

משיח יביא לשלימות התורה, שכן כתוצאה מכך שנפטר משעבוד מלכויות ואדרכה, משיח ישלוט עליהם,

(51) ראה שו"ת חיים שאל ח"א סי' צז: פירוש שיהי' מלך על כל ישראל ויהודה כמו שאמר הכתוב ומלך אחד יהי' לכולם . . . וכל זה כלל הרמב"ם באומרו מלכות בית דוד ליושנה.

(52) ולהעיר מסנהדרין (צח, סע"ב): עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר כו' כגון קיסר ופלגיי קיסר. וראה חז"א פב. ב. ז"ח נג, א. וראה צפע"ג עה"ת ויחי מט, ט.

(* כ"ה בגמ' וע"י. ובערוך (ערך קסר): ופלגו.

(53) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(54) הל' מלכים פ"ב ה"ד.

(55) הל' תשובה והל' מלכים שם.

(56) שעפ"ז מובן בפשטות מה שמגדרי ומצות המלך הוא שנלחם מלחמות ה' (כברמב"ם שם פ"א ה"ח. ספ"ד. ולהעיר שההלכות נקראו "הל' מלכים ומלחמותיהם"), וגם זה ש"אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה . . . זו מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" (שם רפ"ה), שעניינים אלו דוקא מונעים את ישראל מקיום התומ"צ. משא"כ מלחמת הרשות.

(* ראה לעיל הערה 38. ולהעיר שגם להדפוסים וכת"י שבכ"מ בהכותרות "ומלחמות" (לעיל הערה 38*), הרי בהקדמתו בסופה לפני שמפרט פרטי ההלכות בכל הדפוסים וכת"י "ודין המלך ומלחמותיו" (כנ"ל הערה 39), או ומלחמותיה', ומלחמתו – ראה רמב"ם הנ"ל הערה 38*.

בעיתא בעלמא ותתנהיר אורייתא כו' ודא קרינן ל' המלך המשיח ודוד ודאי הוא כו'.

וראה צפנת פענח על התורה ויחי מ"ט, ט': בתרגום אונקלוס: שלטון יהא בשרויא וכו'. מוכח בזה דסבירא ליה כמו שכתבתי דמלכי דוד וכ"ש מלכי ישראל אין להם גדר [מלך] ממש רק נשיא. ורק א"י"ה לע"ל יהי' זה משיח ג' דורות, וזה ר"ל בסנהדרין דף צ"ח קיסר ופלגא, דפלגא הוה כמו של תורה נשיא, וקיסר הוה של תורה מלך, והארכתי בזה הרבה.

הערה 56: כברמב"ם שם פ"א ה"ח: ראה לעיל בפענוח להערה

39.

ספ"ד: ראה לעיל בפענוח להערה 41.

הערה 52: ולהעיר מסנהדרין (צח, סע"ב): אמר רב יהודא אמר רב: עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר שנאמר ועבדו את ה' אלוקיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים. אמר ליה רב פפא לאביי: והכתיב ודוד עבדי נשיא להם לעולם! כגון קיסר ופלגיי קיסר.

וראה חז"א פב, ב: תא חמי דדוד מלכא הוה קם בפלגות ליליא. ובגין כך דוד מלכא חי לעלמין, ואפילו ביומי מלכא משיחא איהו מלכא. דהא תנן מלכא משיחא אי מן חייא הוה דוד שמיח, ואי מן מתייא הוה דוד שמיח כו'.

זהר חדש נג, א: ממשבצות זהב לבושה לקביל דא אמר שלמה נאוו לחיך בתורים צווארך בחרויים, לחיך תרין, לזמנא ההוא ולזמנא דאתי, כתורים תרין תורים, ודאי בגין דבימא דמשיחא תתחדש

ולכן הוא מסיים "ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו ע"י כל הנביאים, שכל הענינים שנאמרו ע"י כל הנביאים הוא ענין בתורה עצמה, בשלימות קיום התורה והמצות.

יב. וזהו גם הטעם לכך שכתב הרמב"ם את הראי' מערי מקלט בהלכה בפ"ע, כי מזה מביא לא רק ראי' שמפורש בתורה שע"י מלך המשיח יהי' הזמן של שלימות בקיום התומ"צ, אלא שמצינו "בערי מקלט" שיתוסף באותה מצוה גופא, "ויספת לך עוד שלש ערים גו'" ולא צוה הקב"ה לתוהו".

כלומר שהתורה עצמה אומרת שצריך עוד לבא זמן שבו יהיו מצות התורה כדבעי.

יג. ע"פ כל הנ"ל מובן מש"כ הרמב"ם (בהלכה ג') – "ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך" (שבזה הוא שולל שני ענינים: לא זהו ענינו של משיח "לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם"⁶¹, ולא זהו המבחן לאמיתות⁶²)

(61) כדמשמע לכאורה מפשטות לשונו. אבל ראה הערה הבאה.

(62) כדמשמע לכאורה מהראי' מן כוויבא. וראה מאמר תחיית המתים רפ"ו.

בארוכה ביאור הלכה זו ברמב"ם והשגת הראב"ד בזה – ראה לקמן סימן טו (לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך).

ובמשה רבינו⁵⁷ (ענין זה יש לו שייכות לכאורה להל' תשובה⁵⁸ ששם מדבר אודות הגדרים של כופר וכו')⁵⁹?

אלא שמדגיש בזה הרמב"ם שענינו של מלך המשיח שהוא יביא לשלימות בהלכות ומצות התורה ("ולהחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחזרין כל המשפטים"), אינו עוד ענין שנתגלה ע"י הנביאים כי אם ענין של תורה ומשה רבינו גופא, תורה גופא אומרת ומבטיחה שמשיח יבא ואז תהי' שלימות התורה⁶⁰.

(57) בפשטות י"ל שהרמב"ם בא להדגיש תוקף האמונה וגדרה, וג"ז הוא הלכה, שהאמונה בביאת המשיח צ"ל בודאות והתאמתות כזה (לא כהתאמתות שמצד "שאר הנביאים בלבד אלא" התאמתות שמצד) תורה ומשה רבינו (שהרי התורה העידה עליו), ועפמ"ש בהל' יסודי התורה פ"ח.

ועפ"ז מובן גם מה שהוסיף "ובמשה רבינו", כי נבואת משה נתאמתה "במעמד הר סיני (ע"י) שענינו ראו כו' ואזנינו שמעו", והתאמתות בנבואת משה רבינו מביאה "נאמנות שהיא עומדת לעולם" בתורה – ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 184 ואילך.

ועפ"ז יומתק גם מש"כ בשלילה "לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר", ולא כהלשון בקריית ספר לרמב"ם שם "כופר בתורה ובמשה רבינו ובשאר הנביאים", כי גם זה הוא הלכה – בגדר אמונה בביאת המשיח.

ולהעיר מלשונו בסוף ה"ב שחוזר ומוסיף "אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך לראי' שכל הספרים מלאים בדבר זה".

(58) ובפיה"מ פ' חלק.

(59) פ"ג ה"ח.

(60) ראה לקמן הערה 64.

איו (ניט סתם א סיפור בתורה, נאר) א הלכה, און אין דער הלכה זיינען דא צוויי ענינים:

(א) די אמונה וואס א איד דארף גלויבן אין נבואת משה דארף זיין בתוקף הוודאות – אן אמונה שלימה "שאין בו דופי".

(ב) בכדי אז די אמונה זאל זיין באופן כזה, דארף זי זיין "ניט" מפני האותות, (נאר) מצד דעם וואס "ענינו ראו כו' ואזנינו שמעו", וואס דוקא דאן קען זיין אן אמונה שלימה שאין בה דופי...

ויש לומר, אז דער טעם פנימי פארוואס דער אויבערשטער האט די נבואת משה מאמת געווען (אין אן אופן פון "ענינו ראו כו'") דוקא ביי "מעמד הר סיני" (ווי דער רמב"ם איז מאריך בזה), איז ווייל דער תכלית פון נבואת משה איז צו פועל זיין אז ביי אידן זאל דערהערט ווערן ניט נאר דער אמת הוי' אלקים, פון אלקות בכלל, נאר אויך דער אמת פון תורה, וואס איז (מצד עצמה) העכער פון גדר הנבראים.

דורכדעם וואס "ענינו ראו כו' ואזנינו שמעו" נבואתו של משה, האט מען די אמונה שלימה "שאין בו דופי" אויך אין דעם אמת פון תורה (שלמעלה מנבואה). – (וראה עוד שם בארוכה).

הערה 62: וראה מאמר תחיית המתים רפ"ו: אל יעלה על דעתך שמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם, או יחיה מתים וכיוצא בדברים וכו'. והבאנו ראייה על זה במה שבארנוהו .. והוא שאנחנו אמרנו שהמשיח לא יבקש ממנו שיעשה מופת שיבקע הים או יחיה מת על צד המופת שאין מבקש ממנו מופת אחר שיעדו בו הנביאים אשר התאמתה נבואתם.

הערה 57: ועפמ"ש בהל' יסודי התורה פ"ח: משה רבינו לא

האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלאט וכשוף .. ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה לך אמור לזן כך וכך וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת .. נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואע"פ שאין אנו יודעים אם העידו אמת אם שקר כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולאט.

ראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ט ע' 184 ואילך: וויבאלד תורה

איו דער רצון עצמי של הקב"ה, איז זי העכער באין ערוך פון גדר נבראים, אז זיי זאלן קענען תופס ומשיג זיין עצם התורה: משא"כ נבואה, וואס ענינה איז א התגלות אלקות צו נבראים, גילה סודו, אין זייער גדר (אויב עס זיינען פאראן די תנאים פון חכם גבור וכו') – איז דאס אין אן אופן אז די התגלות פועל'ט ביי אידן למטה א תוקף האמונה אין אלקות.

עפ"ז איז מובן די אריכות הביאור אין רמב"ם (פרק ח') אין דעם אופן האמונה פון אידן אין נבואת משה (און תורת משה) – ווייל דאס

חידושים וביאורים בהל' מלכים (פי"א-י"ב)

ובהיות שגדרו וענינו של משיח אינן אותות ומופתים
וחידוש דברים בעולם, הרי מובן גם שלא זה הוא המבחן
על אמיתותו.

בדיוק כמו נביא, שהבחינה לאמיתותו "האות שלו,
שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו
שנאמר וכי תאמר בלבבך איכה נדע הדבר וגו'" (כנ"ל
סוס"ו), היינו שאמיתותו נבחנת במה שהוא ענינו –
"נביא", שאומר דברי עתידות⁶⁴;

עד"ז מובן גם בנוגע למשיח, שאע"פ שיהי' גם נביא
גדול, ויותר מכל הנביאים (קרוב למשה רבינו), מ"מ

ועפ"ז אולי י"ל שזהו גם הטעם, שלא נמנה אמונה בביאת
המשיח במנין המצוות (ראה ראש אמנה שם פ"ה הספק הג'). וע"ד
(ויטירה מזו) זה שציוויים כוללים אינם נמנים במנין המצוות (סהמ"צ
שורש ד). ולהעיר מלשון הרמב"ם הל' מלכים שם "וכל מי שאינו
מאמין בו כו", ולא כתב שצריך להאמין בו, כמ"ש בפיה"מ שם
(וראה ראש אמנה ספי"ט).

64) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ג: הא למדת שאין הנביא
עומד לנו כו'. וראה שם ספ"ז. פ"ט ה"ב.

ומסיים "ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי'
ומשפטי' לעולם ולעולמי עולמים":

שכיון שהנ"ל גדרו וענינו של משיח – שלימות
בקיום הלכות ומצוות התורה – על כן אם עולה על הדעת
"שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש
דברים בעולם" כדי לפעול שינוי בעולם, הרי זה בסתירה
לכך אשר "התורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם"⁶³

63) ע"פ כהנ"ל יש לבאר מה שהרמב"ם מנה ביאת המשיח לא'
מהעיקרים (ראה ראש אמנה פ"ג הספק החמישי. שו"ת חת"ס שם),
שהוא לא רק "לפי שביאת המשיח באה מפורשת בתורה בנביאים
ובכתובים כו' לכן הכופר בביאתו הרי הוא כאלו כופר בתורה
ובנביאים ובכתובים כו'" (ראש אמנה פי"ד "והטענה השלישית").
וראה שו"ת חת"ס שם, כ"א לפי שזה נוגע לשלימות גדר התורה,
שא' מגדרי' הוא שיהי' זמן שהתורה וקיומה יהיו בשלימות.

בסגנון אחר: נצחיות ושלימות התורה, זה ש"התורה הזאת
חוקי' ומשפטי' לעולם ולעולמי עולמים" (להיותה רצונו העצמי של
הקב"ה – ראה בארוכה לקמן סימן ז (לקר"ש ח"ט 182:3) ובהערות
שם) הוא לא רק בענין ציווי הבורא, כ"א גם בלימודה וקיומה
בפעול, וזה יהי' בביאת מלך המשיח.

הי"ג עיקרים ויסודי התורה שזכר הרב, לא מנה בכלל המצוות כי אם
שנים הראשונים מהם, רצוני לומר: מציאות השם, ואחדותו – שכתב
בכל אחד מהם: וידיעת דבר זה מצוות עשה, וכן מנאם בספר מנין
המצוות שלו; אמנם שאר העיקרים לא מנה אותם בכלל המצוות, לא
בעשה ולא בלא תעשה. והוא זר מאד: כי אם היו כלם עיקרים ויסודי
התורה שנתחייב להאמינם, איך נאמר שלא צוה השם יתברך על
אמונתם. ואם אין האמונה בהם מצוה, הנה תהי' רשות, והוא סותר
למה שאמרנו שהם עיקרים נתחייב להאמינם.

וראה ראש אמנה ספי"ט: והיסוד הי"ב מביאת המשיח, והי"ג
מתחיית המתים – הם כולם אמונות אמתיות, לפי שפורשו בתורה
ובנביאים ובכתובים; אבל לא נמנו במנין המצוות, לפי שלא באו
פסוקים שצוה הש"י על אמונתם. ולא יתחייב אם אינם מצוות, שתהי'
אמונתם רשות, לפי שכל סיפורי התורה ומדעיה אינם נמנים במנין
המצוות ונתחייב להאמינם כפי פשוטיהם. והדברים האלה כולם יוכלו
בדבריהם ז"ל: כל האומר כל התורה כולה מפי הש"י חוץ מפסוק
אחד הרי זה בכלל כי דבר ה' בזה – לפי שכל התורה כולה, סיפוריה
ומצוותיה, עלינו להאמינם בשלימות, עם היות שקצת מאמרים באו
באופן האזהרות והמצוות, רצוני לומר, שצוה והזהיר הש"י עליהם
בפרט; ושאר הדברים באו באופן ההודעות והספור והתוכחה, והם
בתכלית האמת, כמו המצוה עצמה.

הערה 64: ראה רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"י ה"ג: הא למדת
שאין הנביא עומד לנו אלא להודיענו דברים העתידיים להיות בעולם
.. לא שיעשה דת אחרת או יסיף מצוה או יגרע.

וראה שם ספ"ז: הנביא, אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד
להרחיב לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא היה יודע מאותן
הדברים הגדולים, ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ או לאנשי עיר או
ממלכה לכוון אותם ולהודיעם מה יעשו כו'.

פ"ט ה"ב: א"כ למה נאמר בתורה נביא אקים להם מקרב אחיהם
כמוך לא לעשות דת הוא בא אלא לצוות על דברי התורה .. וכן אם
צונו בדברי הרשות, כגון: לכו למקום פלוני או אל תלכו, עשו מלחמה
היום או אל תעשו, בנו חומה זו או אל תבנה – מצוה לשמוע לו.

הערה 63: ראה ראש אמנה פ"ג הספק החמישי: בעיקר הי"ב

שמנה הרב, ביאת המשיח עיקר. כי עם היותו אמונה אמיתית, הנה
אין האמונה הזאת יסוד שבביטולה תפול התורה. והנה מצאנו בפרק
חלק (דף צ"ח) אמר ר' הלל אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו
בימי חוקיהו. ואין ראוי שנאמר, שהי' רבי הלל יוצא מכלל הדת כופר
בתורה, אחרי שבגמרא קראוהו ר', ואמרו שמועה מפיו, וזה יורה
שאינו עיקר.

שו"ת חת"ס שם: יקרתו הגיעני ענין הויכוח אם יש י"ג עיקרים או
ג' כהר"י אלבו לא ידעתי שום נפקותא כ"א קריאת שם בלבד ולדעת
המקובלים אין כאן עיקר כי כל קוצים של תורה הם עיקרים מה בין
זה לזה.. אך א"א לי בשום אופן להאמין שתהי' גאולתינו א' מעיקרי
הדת ושאר יפול היסוד תיפול החומה חלילה .. כיון שעיקר יסוד הכל
להאמין בתורה ובנביאים ושם נאמר גאולתינו האחרונה בפרשת
נצבים ובפרשת האזינו כמו שכתב רמב"ן שם והרבה מזה בדברי
נביאים, א"כ מי שמפקפק על הגאולה הלז הרי כופר בעיקר האמונת
התורה והנביאים. והנה ר' הלל בפרק חלק (דף צ"ט ע"א אמר: אין
משיח לישראל פירש"י אלא הקב"ה בעצמו יגאלם בלי שליח, ופי' זה
מוכרח הוא דאי לאו הכי אדמקשה ליה רב יוסף מעני רוכב על החמור
דיש לדחות דקאי על נחמיה כמ"ש רמב"ן סוף פי' שיר השירים ולא
דחאו מדברי זכריה שיצאו מים חיים מבית ה' וראי' זו כתב הראב"ע
סוף זכריה ע"ש. אלא על כרחך מזה אין ראייה דודאי גם לר' הלל יש
גאולה אלא שאין משיח מלך. וגם בזה לית הלכתא כוותיה, והאומר
אין משיח וקים ליה כרבי הלל הרי הוא כופר בכלל התורה דכילי
אחרי רבים להטות כיון שרבו עליו חכמי ישראל ואמרו דלא כוותיה
שוב אין אדם ראוי להמשך אחריו כמו על דרך משל במקומו של רבי
אליעזר היו כורתים עצים לעשות פחמין לעשות ברזל לצורך מילה
ואחר דאיפסקא הלכתא על פי רבים מחכמי ישראל דלא כוותיה
העושה כן בשבת בעדים והתראה סקול יסקל ולא מצי למימר קים לי
כרבי אליעזר. ועל כל פנים הגאולה וביאת המשיח איננה עיקר אבל
מי שאינו מודה בו כופר בעיקר של האמונת התורה ודברי נביאים.

ראה ראש אמנה שם פ"ה הספק הג': הספק הג': מה הי' שמכל

סימן א: חזרת מלכות בית דוד ושלמות משפטי התורה

יג

יד. ויש להוסיף בזה, שהראיות שמביא הרמב"ם לפני

התורה, כשהוא "משיח בודאי", משא"כ קודם הנצחון במלחמות ה'. עפ"י אולי יש להוסיף (בפנימיות הענינים עכ"פ), שזה שהביא הרמב"ם שני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון כו' – כי דוגמתו נמצא במשיח עצמו, ב' תקופות ודרגות לאחרי ביאת המשיח: לפני שיבנה ביהמ"ק – שאז הוא עדיין "בחזקת משיח", בדוגמת דוד שלא בנה המקדש, וענינו ילחם מלחמות (ראה דה"א כב, ח) והכין הכל לבנין ביהמ"ק מיד ה' עלי השכיל (שם כח, יט): כשהוא משיח ודאי ש"בנה מקדש במקומו". וראה בארוכה מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' שיב, ונדפס לקמן (בספר זה) ע' תיד) בביאור לשון רז"ל "בן דוד בא" או "דוד בא" (ע"פ הבי"ח א"ח סק"יח) דיש ב' מדרגות במשיח: ביאתו לפני בנין ביהמ"ק וירושלים (שאו הוא בחזקת משיח) ואחר שיבנה משיח את ביהמ"ק וירושלים דאז "כיון שנבנית ירושלים – בא דוד" (מגילה יז, ב) – (משיח בודאי).

ולמעיר משינוי הגירסא ברמב"ם (כנ"ל סעיף ט והערה 47) "להחזיר מלכות דוד" או "בית דוד". ואכ"מ.

66* ובמק"א (סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 750) איתא:

ריבוי הפסוקים שמביא הרמב"ם הם בהתאם לריבוי פרטי הענינים שכותב אודות ימות המשיח, עד לסיום הענין (והספר כולו) "ובאותו הזמן לא יהי שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות וכו', ומסיים, "שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" – שבנוגע לכל פרט ופרט, יש (כנראה) ראי' מא' הפסוקים שמביא לפניו.

[לעת עתה לא מצאתי במפרשי הרמב"ם שעמדו על דיוק זה,

גדרו וענינו "מלך המשיח" כנ"ל, וממילא מובן (הלכה ד') שהבחינה והסימן לאמיתו היא באם ענינו בעצמו היא תורה וקיומה – "ואם" יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות. . . כפי תורה שבכתב ושבעל פה" ופועל שלימות בקיום המצוות של ישראל – "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחום מלחמות ה'" כו' (ש"ילחום מלחמות ה'" הוא גם פרט בהבאת שלימות קיום התורה כנ"ל, הסרת ה"נוגש ומבטל" מצד האומות).

אלא שכל זה אינו אלא לדעת ש"הרי זה בחזקת שהוא משיח", אולם כאשר הוא מביא לידי שלימות קיום התומ"צ בפועל, "אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל" אז דוקא "הרי זה משיח בודאי". שכן אז "חוזרין כל המשפטים. . . ככל מצותה האמורה בתורה" – שלימות בהלכות וקיום המצות בפועל⁶⁶.

65 ועפ"י מובן ומודגש ביותר ההמשך להלכה שלפניו, שלכן מתחיל הרמב"ם "ואם" – בוא"ו. וראה קרית ספר שם "אין מלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים אלא כשיעמוד מלך כו'".

66 עפ"י מובן בפשטות מה שלא הביא הרמב"ם (גם) בתחילת הפרק שמשיח ילחום מלחמות ה' – כי שם מבאר הגדר והמכוון שלו (להחזיר מלכות דוד ליושנה כו') – לאחר שכבר הביא לשלימות

הערה 66: ראה דה"א כב, ח: ויהי עלי דבר ה' לאמר דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני.

וראה בארוכה מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: ומ"ש בסידור על פסוק תהלתו בקהל חסידים (תהלים קמ"ט, א') דקיבוץ גלויות יהי' קודם לביאת משיח .. הוא עפ"י פשוט דמלכות שייך לאחר שיתקבצו הגלויות דוקא, אף שהקיבוץ יהי' על ידו, מ"מ קודם שיתקבצו הרי אינו שייך מלוכה דאין מלך בלא עם, כ"א אחר שיתקבצו על ידו אז תהי' מלכות עליהם ועל כל העולם .. אבל זה ודאי דקיבוץ גלויות יהי' ע"י משיח ואחר קיבוץ גלויות יהי' הגילויים דמשיח וזהו מלכות בית דוד. ובוזה יומתק מה דאיתא בירושלמי מעשר שני פ"ה אמתניתין דתנאי הי' כשיבנה ביהמ"ק, וזאת אומרת שביהמ"ק עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד. ובגמ' מגילה ד"ז ע"ב איתא ג"כ דכיון שנבנית ירושלים בא דוד כו'. ועמ"ש הב"ח אורח חיים סי' ק"ח בענין ברכת ירושלים שמבואר באריכות איך שצ"ל הכל מוכן קודם, ואחר שיבנה ביהמ"ק וירושלים ויכונן כסא דוד אז בא דוד וישב על כסאו שהכין לו ד' ית'. ולא יסתר דבר זה להרמב"ם שכתב דמשיח יבנה את ביהמ"ק, דודאי ביאת משיח קודם לבנין ירושלים ובנין ביהמ"ק, והבנין יהי' ע"י משיח ועל ידו תהי' קיבוץ גלויות, ואז יהי' אח"כ מלכותו והיא מלכות דוד. וזה דקדוק לשון הגמרא וכיון שנבנית ירושלים בא דוד, ולא קאמר בא בן דוד, דמשיח נקרא בכמה מקומות בשם בן דוד במד"ר ובגמרא, ואמר כאן בא דוד, הכוונה על מלכותו, וכמ"ש ועבדי דוד מלך עליהם (יחזקאל ל"ז כ"ד), וע"ש במצודות כו'. – (וראה עוד שם).

ע"פ הב"ח א"ח סק"יח: שאלני מה"ר שבתאי סגי נהור נר"ו למנהג אשכנז ואומרים בברכת בונה ירושלים ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם וכסא דוד מהרה בתוכה תכין בא"י בונה ירושלים, דלא הוה כדק"ל כשמואל בפרק ערבי פסחים דצריך מעין חתימה סמוך לחתימה; ונוסח ספרדי שכתוב בו וכסא דוד וכו' קודם ובנה אותה נראה

יותר מתוקן. והשבתי .. ועוד נראה דשאלת וכסא דוד וכו' היא שאלת בנין ירושלים ממש והוא דבפ"ב דמגילה איתא: וכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנאמר אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים, ופירש"י: אחר שישוּבו לבית המקדש ובקשו את הקב"ה ואת דוד מלכם עכ"ל, ויש להקשות בית המקדש מאן דכר שמיה שנראה דס"ל דסוף המקרא ופחדו אל ה' ואל טובו הוא מרמז על בית המקדש כדכתיב הדר הטוב הזה והלבנון ואומר מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל וזהו שאמר ואל טובו באחרית הימים, כמה דאת אמר: נכון יהי' הר בית ה' באחרית הימים בראש ההר; ויהי' טעם הכתוב: אחר שישוּבו בני ישראל וגו' דכאשר יבנה ירושלים יבנה בתוכו בית המקדש והשכינה תשרה בתוכו ואז לאחרי שישוּבו לבית המקדש יבקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם דכשנבנה ירושלים ובית המקדש הנה אז דוד בא וישב על כסאו כמו שהגון למלך שיהא יושב על כסא מלכותו בעיר ממלכתו ולכן אמר ואת דוד מלכם כי יבקשו את דוד מלכם שיהא יושב על כסא מלכותו ואם כן יאמר הכתוב שיבנה ירושלים ובית המקדש ויכונן כסא דוד בתוך ירושלים שיהא הכל מוכן ואז בא דוד וישב על כסאו שהכין לו הוא ית' נמשך מזה שכל שאלתינו בברכת ירושלים הוא בבנין ירושלים והנלה לבנינו וזהו אמרינו: ולירושלים עירך ברחמים תשוב לבנותה ותשכון בתוכה כאשר דברת והוא שתשכון בבית המקדש ובנה אותה בקרוב וכו' והוא שיהא בונה אותה הוא יתעלה בעצמו בקרוב וכו' הוא כולל בנין העיר ובנין הבית בכללו ואח"כ שואל בפרט וכסא דוד מהרה בתוכה תכין שיהא בונה כסא דוד שיהא מוכן כשיבא דוד לישב על כסאו וא"כ כל זה דהיינו בנין בית המקדש ובנין כסא דוד הוא מענין בנין ירושלים ממש שהרי בית המקדש וכסא דוד הכל הוא נבנה בתוך ירושלים וגם יש להם שייכות אל ירושלים כי הלא הבונה עיר שתהי' עיר ממלכה אליו הנה הכרח הוא שיבנה בתוכה בית קדוש לתפלה ולעבודה לפניו ית' גם צריך הוא לבנות בית שיהא נקרא בית המקל

חידושים וביאורים בהל' מלכים (פי"א-י"ב)

מדברי הרמב"ם⁶⁹ בענין כוכבים כפשוטם "כל הכוכבים והגלגלים כול זבעלי נפש ודעה והשכל הם כו' ודעת הכוכבים כו' גודולה מדעת בנ"א". (ב) "מיעקב" – שמורה על ישראל כפי שאינן בתכלית המעלה.

אבל לגבי משיח הוא אומר (א) "וקם שבט", שפירושו "מלך רודה ומושל"⁷⁰, שזה בגלוי אצל משיח, "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" (ב) "מישראל" – שם המעלה של ישראל⁷¹.

(ג) "וילחם מלחמות ה'". אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו – או רמהכתוב "ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר ויך את מואב וימדדם בחבל וקרקר על בני שת זה מלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים".

[שגם בזה מודגשת המעלה של מלך המשיח: אצל דוד הוא רק (א) "מחץ", (ב) "פאתי מואב" ואצל משיח: (א) "וקרקר", (ב) "כל בני שת", השליטה⁷² על כל האומות⁷³.

או כהלשון בנביאים: אצל דוד (א) "ויך" (ב) "את מואב"; ואצל משיח (א) "ומשלו" (ב) מים עד ים].

(ד) "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד" – נאמר בפסוק "והי' אדום ירשה זה דוד שנאמר ותהי' אדום לדוד לעבדים וגו'".

משיח. וראה לקמן הוספה ב' (לקו"ש ח"ג ע' 88 ואילך).

(69) הל' יסוה"ת פ"ג ה"ט.

(70) פרש"י עה"ת.

(71) והמעלה דמשיח מודגשת גם בענין הא', המדבר בדוד ומשיח עצמם: בדוד אומר "ולא עתה", אבל אראנו בזמן קרוב, ובמשיח – "ולא קרוב", לפי שזהו ענין ומדריגה נעלית שבאה רק לאחר אריכות זמן שנתרבו מעשינו ועבודתנו בכדי להגיע לבחי' זו.

(72) כבת"א שם. וכן הוא לכאורה לפי הרמב"ם שהרי הביא "ומשלו מים גו'". ובראב"ע: הורס. וראה שם ד"ה בני שת. ועד"ז ברלב"ג ורד"ק. וראה תיב"ע ות"י. לקו"ש שם. ואכ"מ.

(73) ראה במקומות שבהערה הקודמת.

זה אינן רק על כללות הדברים בתחלת הפרק, ש"המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה. . ככל מצותה האמורה בתורה", אלא גם על הפרטים שבהלכה⁶⁶ ד⁶⁷:

ולכן מביא הרמב"ם גם בהוכחה מפרשת בלעם, שנבא בשני המשיחים. . דוד ומשיח, את ארבעת הפרטים והענינים (בהתגלותו) של משיח וכמפורש – "ושם נבא" – שזהו ההמשך "להחזיר מלכות דוד ליושנה".

ושלש חלוקות הן בכללות: (א) דוד ומשיח עצמם, (ב) פעולתם ומלכותם בישראל, (ג) פעולתם ומלכותם על אומות העולם (על העולם בכלל). ובענין זה השלישי עצמו יש שני זמנים וענינים, כדלקמן.

טו. ענינים בעצמם – "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה".

וזה מפורש בתורה "אראנו (אותו) ולא עתה זה דוד, אשורנו (אותו) ולא קרוב זה מלך המשיח" – הנבואה על דוד ומשיח עצמם.

(ב) "ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" – פעולתם ומלכותם בישראל, וכמפורש בהמשך הכתוב: "דרך כוכב מיעקב זה דוד וקם שבט מישראל זה המלך המשיח" – שזה מורה על השייכות לישראל "כוכב מיעקב. . שבט מישראל".

[ובזה מתבטאת גם שלימותו (ויתרונו) של מלך המשיח, משיח אחרון לגבי משיח הראשון:

על דוד נאמר הלשון (א) "כוכב" שמשמעותו כזה שהוא מרומם ומנושא מעל בני אדם אחרים⁶⁸ [כמובן

אבל, כיון שספר הרמב"ם הוא חלק מהתורה שנאמר בה "הפך בה והפך בא דכולא בה" הרי, בכל פעם ופעם יש להוסיף בהלימוד, עוד פרט, עוד דיוק וכו', ובפרט כשנמצאים בעקבתא דמשיחא, ואם לא עכשיו אימתי!].

(67) ועד"ז בנוגע להשליה (והפרט) שבהלכה ג' שמוכח הוא מהרא"י שהביא בהלכה ב' שהיא הקדמה להלכה ג' – ראה לקמן סימן ה' סעי' ב' (לקו"ש חכ"ד ע' 109 ואילך).

(68) ראה רד"ק עה"פ. וראה רלב"ג ורמב"ן לפירושם שקאי על

ורמב"ן: בעבור כי המשיח יקבץ נדחי ישראל מקצה הארץ, ימשילנו לכוכב הדורך ברקיע מקצה השמים.

הערה 72: כבת"א שם: וישלוט בכל בני אנשא.

וראה שם ד"ה בני שת: ורבים פירשו כל בני שת מגורת כי השתות [יהרסון], והטעם כי יהרוס המדינות; ואינו רחוק.

וראה תיב"ע: וירוקן כל בני דשת משירייתיה דגוג כו' ויפלו פגריהן כולהון קדמוי.

ובתוכו כסא מלכותו שישב המלך עלי' לדון עמו ובעל כרחינו צריכין אנחנו לפרש כך דאל"כ מה ענין כסא דוד לבנין ירושלים.

הערה 68: ראה רד"ק עה"פ: דרך כוכב מיעקב דומה המלך לרוב גדולתו ומעלתו הרמה לכוכב.

וראה רלב"ג: ולזה המשילו לכוכב כו' להורות ג"כ על עליונותו ורוממותו.

סימן א: חזרת מלכות בית דוד ושלמות משפטי התורה

טו

ענין מלחמה ונצחון – כיבוש מלחמה, הוא באופן של
"קרקר" "ומשלו" – שליטה, היפך מציאות ורצון הנכבש:

משא"כ ענין הירושה "והי" ירשה שעיר", הוא אדרבה,
שנוחלים ענין שקרוב ושייך לו, ולא שכובש ושולט על
אחר.

ועד"ז מובן החידוש ב"ויתקן את העולם כולו לעבוד
את ה' ביחד", על "וילחם מלחמות ה'". ונצח כל האומות
שסביביו, שהם עצמם מכירים באמת במלכותו של מלך
המשיח [וכמרומז ומפורש בסיום ההלכה (שנשמטה ע"י
הצנזור) "וכשיעמוד מלך המשיח באמת ויצליח וירום
(ו)נשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו
אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום"]. ונפעל בהם
"לקרא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"⁷⁷.

וע"י האמונה השלימה בביאת המשיח, כמו שהיא
עפ"י תורה ו"מחכה לביאתו", אחכה לו בכל יום שיבא
(ו"ל שנכלל בזה גם הלימוד בהלכות משיח), הרי זה

ספרי ברכה לד, יוד. ועוד) מנבא על מפתם של אוה"ע ושליטת
ישראל עליהם. וע"ד מרז"ל בנוגע לעובדי (סנה' לט, ב (ד"עלו
מושיעים בהר ציון וגו") (שהביא הרמב"ם בסוף ההלכה כאן) הוא
סיום נבואת עובדי). ושם גם ענין דוד – ויך את מואב,
שהביא הרמב"ם כאן).

(75) ראה לעיל הערה 21*

(76) להעיר מלקו"ש חט"ו ע' 601.

(77) ושייכות ענין זה למלך המשיח מובן ממ"ש שם (פ"ח ה")
"צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות
שנצטוו בני נח". וראה שם ספ"ד "ולמלאות העולם צדק", ואולי י"ל
שהם "לכופ", ו"למלאות כו"ו" ב' ענינים, כהחילוק בין ענין הג'
וענין הד' שבפנים.

וראה לקמן סימן י' (לקו"ש חכ"ג ע' 174 ואילך).

והי' ירשה שעיר אויבו זה המלך המשיח שנאמר ועלו
מושיעים בהר ציון וגו"⁷⁴.

[שגם בזה מובנת מעלתו של משיח: בנוגע לדוד
אומרים "והי' אדום ירשה", שזה מתבטא בכך ש"ותהי'
אדום לדוד לעבדים", ואצל משיח – "והי' ירשה שעיר
אויביו", לא רק אנשי העיר, וכמאמר מכתוב "ועלו
מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו" וסיום הוא
"והיתה⁷⁵ לה' המלוכה"].

טז. היתרון בענין הרביעי לגבי השלישי "ילחם
מלחמות ה'" ונצחון האומות – "ומשלו מים עד ים",
מובן מן הלשונות עצמן "ומשלו". ירשה", "וילחם".
ויתקן את העולם, ובדוגמת חידוש ירשה לגבי כיבוש
(וע"ד ב' ענינים אלו שמצינו לגבי א"י שנלקחה בכיבוש
ובירושה)⁷⁶:

(74) ו"ל דשייך גם ל"ובנה מקדש במקומו" שהרי "נחלה זו
ירושלים" (מגילה י, א. וראה זבחים קיב, ב. קיט, א) שענינה ירושה
וקביעות שאין אחרי' היתר (הפסק). וראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א
ה"ג. לקו"ש חט"ו ע' 465 ואילך. ומה שלא נרמז בפסוק בפ"ע – כי
– זה נכלל (ביחד עם "וקבץ נדחי ישראל") בממשלתו על ישראל
– "וקם שבט מישראל".
ואולי י"ל (ע"ד הרמז עכ"פ) שלכן כתב הרמב"ם בפרשת
בלעם, להסביר ולהדגיש מה שעיקר נבואתו הי' ע"ד מפתל
האומות ושליטת דוד ומלך המשיח עליהם, שהוא ע"ד מיני' והי'
אבא ניזיל ב'י נרגא, שהנביא של אוה"ע (שהוא בדוגמת משה –

(* בדרגת נבואת בלעם - ראה מו"נ ח"ב פמ"ה, שהי' במדרגת
וה"ק (ולא נבואה) כדוד ושלמה. וראה פי' קרשקש ואברבנאל שם.
ובצפצפ"נ עה"ת פרשתנו (כב, לה) דאח"כ עלה בגדר נביא כו' ואח"כ
רצה שיהי' כמשה רבנו. ומשמע קצת שם, שזה שייך לנבואה זו
האחרונה. עיי"ש.

ות"י: וירוקן וישיצי ית כל בני מדינחא ונתרגום ירושלמי השלם
(שנדפס בתורה שלימה חמ"ב ע' קצט): וישיצי כל נוי דשת וירוקן מרי
נכסיהו.

הערה 74: וראה זבחים קיב, ב: עד שלא הוקם המשכן היו
הבמות מותרות.. באו לירושלים נאסרו הבמות ולא הי' להן (עוד)
היתר והיא היתה נחלה.

ק"ט, א: דתנו רבנן: כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה
– אל המנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים, למה חילקו? כדי ליתן היתר
בין זה לזה.

וראה רמב"ם הלכות ביהב"ח פ"א ה"ג: ראה לעיל בפענוח
להערה 45.

לקו"ש חט"ו ע' 465 ואילך: בנוגע דער קדושת המקום, די השראת
השכינה במקום המשכן ומקדש, געפינט מען די מעלת הנצחיות דוקא
אין מקדש, ווי דער רמב"ם זאגט אין הלכות בית הבחירה: "וכבר
נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והי' לפי שעה כו". כיון שנבנה
המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה'
ולחקריב בהן קרבן. ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד
ובהר המורי' וכו' (און ברענגט דערויף אויך דעם פסוק) זאת מנוחתי
עדי עד – אז די קדושה אין מקום המשכן איז נאר געווען "לפי שעה",
ובלשון הכתוב "ואהי' מתהלך באהל גו", און א "בית (להשראת
השכינה בקביעות) לדורי הדורות" איז נאר (א מקדש) אין ירושלים –
ועד"ז אויך אין קו השלילה: נאסרו כל המקומות כולן לבנות כו'.. דער
מקדש, וואס מעלתו איז (ניט אין די חלקי וכלי המקדש, נאר) אין מקום
המקדש, ווערט אנגערופן בהתאם לזה – "נחלה", וואס באצייכנט די
תכונת המקום, כנ"ל. – (וראה שם בארוכה).

הערה 76: להעיר מלקו"ש חט"ו ע' 106: וויבאלד די קדושה

ע"י יהושע האט זיך אויפגעטאן דורך דער כניסה באופן שנצטווה –
ע"י כבוש, וואס דער גדר פון כבוש (כפשוטו) איז, וואס מען נעמט א
זאך ביים צווייטן נגד רצונו, קומט דאך אויס, אז מצד הציווי איז דא
(פריער די) בעלות פון די אומות און די קדושה איז פארבונדן מיט דער
התגברות אויף די אומות (דורך כבוש) – און דעריבער "כיון שנלקחה
הארץ מידיהם בטל הכבוש", בעת עס ווערט בטל די התגברות על
האומות, ווערט בטל די קדושה וואס קומט דורך דעם.

משא"כ בביאה שני', "כיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש
אלא בחזקה שהחזיקו בה": כשם ווי דער גדר פון חזקה (כפשוטו) איז
פולשטענדיקע בעלות המחזיק – אז די זאך איז זיינע און ניט אז זי איז
געווארן זיינע דורך צונעמען די בעלות פון א צווייטן (ע"י כבוש) –
עד"ז איז מובן אויך בנוגע דער קדושה וואס האט זיך אויפגעטאן דורך
דער חזקה, אז די חלות הקדושה דאמאלס איז פארבונדן דערמיט וואס
זיי האבן זיך אומגעקערט אין לאנד (וואס געהערט צו זיי אויך פאר
דעם כיבוש יהושע) און דערפאר ווערט עס ניט בטל.

בסגנון אחר: בעליית עזרא האט די בעלות (בענין הממון) אויך
גע'פועלט בנוגע צו קדושת הארץ; און במילא, כשם ווי דאס וואס
"ארץ ישראל מוחזקת היא" ווערט קיינמאל ניט בטל און אויך לאחרי
החורבן איז דאס "ארצנו" און "אדמתנו", עד"ז ווערט אויך ניט בטל די
קדושה (שני') וואס איז פארבונדן מיט דער חזקה.

הערה 78: ראה שיחת אחש"פ תרצ"ט: דאס הייסט מיט דעם
וואס בא אירן וועט זיין דער ענין האחדות בכלל און בפרט א התאחדות
אין דעם ענין הדיבור פון משיח'ן, מען זאל רייזן וועגן משיח'ן – וועט

חידושים וביאורים בהל' מלכים (פי"א-י"ב)

טז

גופא⁷⁸ מקרב וממהר ביאתו באופן של אחישנה ובקרוב
ממש⁷⁹.

***

---

(78) ראה שיחת אחש"פ תרצ"ט.

(79) מקור: לקו"ש חי"ח ע' 271 ואילך.

בעדארפן לערנען ספרי מוסר, בכדי מען זאל מאכן בעזה"י די אמת'ע
הכנה אויף מקבל זיין דעם גרויסן אורח טוב משיח'ן מיט א ריכטיקן
פארשטאנד.

מען ברצון השי"ת ממשיך זיין די גאולה שלימה ע"י משיח גואל צדק
בב"א...

אזוי איז אויך אין דעם גלות האחרון בעדארף מען שטענדיג
ריידן וועגן משיח'ן, און מען בעדארף לערנען חסידות, ניט-חסידיים

SUITE|302

IT'S TIME TO KNOW

SEIZE THE MOMENT. GAIN CLARITY IN THE
REBBE'S TEACHINGS ON MOSHIACH